

ความพิการกับความปกติธรรมดา: การต่อสู้เชิง ความหมายความพิการของคนพิการในยูทูป

อารดา ครุจิต¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อออนไลน์กับการต่อสู้เชิงความหมายของความพิการ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อออนไลน์กับการสร้างความหมายความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการ โดยใช้การวิเคราะห์ตัวบทจากคลิปวิดีโอในสื่อสังคมออนไลน์ ยูทูป (YouTube) ของคนพิการต่างประเทศจำนวน 25 ตัวอย่าง และคนพิการไทยจำนวน 23 ตัวอย่าง

การวิจัยใช้แนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (practice of everyday life) ของ Michel de Certeau ที่เห็นว่า ชีวิตประจำวันเป็นสนามต่อสู้ของปัจเจกผู้กระทำการกับโครงสร้างวิธีคิดของสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับความพิการ ในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมความพิการและวาทกรรมเกี่ยวกับความพิการในสังคม รวมถึงแนวคิดการเล่าเรื่องตามองค์ประกอบการเล่าเรื่องในสื่อ เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิธีการสื่อสารของคนพิการเพื่อต่อสู้ทางความหมายความพิการ และแนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่เพื่ออธิบายการต่อสู้เชิงขับเคลื่อนทางสังคมของคนพิการ แนวคิดสื่อสังคมออนไลน์เพื่ออธิบายบทบาทของสื่อยูทูป รวมทั้งแนวคิดการสร้างความหมายทางสังคม เพื่อเป็นกรอบในการทำความเข้าใจ “ความเป็นจริง” ที่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในโลกแห่งความหมาย

* วันที่รับบทความ 8 ธันวาคม 2566; วันที่แก้ไขบทความ 13 ธันวาคม 2566; วันที่ตอบรับบทความ 19 ธันวาคม 2566

¹ รองศาสตราจารย์ กลุ่มวิชาวิทยุโทรทัศน์และสื่อดิจิทัล คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่า การเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อออนไลน์ มีการสร้างความหมาย “ความธรรมดา” โดยใช้วิธีการสื่อสารผ่านชีวิตประจำวัน ได้แก่ กิจกรรมยามว่าง กิจกรรม และกิจกรรมด้านความสัมพันธ์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูก พ่อ-ลูก และคู่รัก และใช้มุมมองในการเล่าเรื่องแบบบุรุษที่หนึ่งที่จัดเงื่อนไขความพิการ ได้แก่ ผู้หญิง คู่รัก คนที่นิยมความพิการด้วยตนเอง คนที่พึ่งพาตนเองได้ คนที่ทำอะไรๆ ได้ และคนที่แบ่งปันความสุข นอกจากนั้น กลวิธีการสื่อสารคือการแสดงจุดเน้นกับสิ่งที่เป็นคุณค่าในชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ อิสรภาพทางร่างกาย ความแตกต่างหลากหลาย การได้รับประสบการณ์ การก้าวข้ามอุปสรรค และความสุข โดยกลวิธีการสื่อสารเน้นการปรากฏตัวของคนพิการเป็นผู้ดำเนินเรื่องหลัก และการแสดงความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งสอดคล้องไปกับลักษณะของเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อสังคมออนไลน์ยูทูบ รวมถึงโครงเรื่องมีการสื่อสารที่ไม่ซับซ้อน และขอบเขตเป็นเรื่องระดับชีวิตประจำวันของบุคคล อีกทั้งกลวิธีการสื่อสารประเด็นความขัดแย้งกับวิถีคิดของสังคมที่มีต่อคนพิการทั้งโดยตรงและแบบแฝง อันได้แก่ ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขต้องถูกกำหนดนิยามไว้แบบตายตัว ไม่ใช่เงื่อนไขแห่งความผิดปกติและความบกพร่อง ไม่ใช่เงื่อนไขต่อความสามารถหรือความสำเร็จในชีวิต ไม่ใช่เงื่อนไขต่อการขาดอิสรภาพทางร่างกาย ไม่ใช่เงื่อนไขต่อความงามสิทธิในการตั้งครุฑและเลี้ยงดูบุตรของสตรี และไม่ใช่เงื่อนไขต่อการขาดความสุขในชีวิต และวิธีการสื่อสารด้านภาพและเสียง เช่น ใช้การถ่ายทำและการตัดต่อภาพเสียงที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน และไม่ค่อยปรุงแต่งเติมเสริมด้วยเทคนิคประดิษฐ์ด้านภาพและเสียงมากนัก ช่วยสื่อถึงความธรรมดาในชีวิตประจำวันได้ค่อนข้างชัดเจนและตรงไปตรงมา

ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ การเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อออนไลน์คือการต่อสู้เชิงความหมายของความพิการผ่านการสื่อสารบนยูทูบ เป็นพื้นที่ที่พวกเขาเป็นผู้กระทำการสื่อสารได้ด้วยตนเอง โดยเน้นความสำคัญในการต่อสู้ทางความหมายความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการคือการสร้างการรับรู้ถึงความเท่ากัน (perceived equality) ในโลกทางความหมายในพื้นที่สื่อ ผ่านความ

ปกติธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนพิการ การสื่อสารเรื่อง “ค่าของความพิการ” ซึ่งกำหนดค่าของความพิการที่แตกต่างจาก “สิ่งที่ไม่ดี ความบกพร่อง อุปสรรค ความผิดปกติ” ให้กลายเป็น “สิ่งที่เป็นปกติธรรมดาของมนุษย์” เป็นการชู “คุณค่าความเป็นมนุษย์” ที่ต่างมีและปรารถนาในเรื่องนี้เช่นเดียวกันทุกคน

คำสำคัญ: การเล่าเรื่อง ชีวิตประจำวัน ความพิการ ความธรรมดา ความปกติ

Disability and Ordinariness: The Struggle of People with Disability to Define Meanings of Disability in YouTube

Arada Karuchit²

Abstract

The research delved into how narratives about the everyday life experiences of individuals with disabilities in online media shape perceptions of disability. The study aimed to understand these stories' impact on perceptions of individuals with disabilities. It involved textual analysis of YouTube video clips from 25 foreign and 23 Thai individuals with disabilities.

This concept encompasses Michel de Certeau's "practice of everyday life," seeing everyday life as a battleground where ordinary people challenge society. It covers disability studies, cultural representations, and societal discourse on disability. It also examines how media narratives shape perceptions of disability and how individuals with disabilities communicate to challenge these notions. Moreover, it explores new social movement narratives focusing on the struggles of individuals with disabilities and the role of online platforms like YouTube in shaping societal views. Ultimately, it emphasizes that "reality" is constructed through societal meanings.

² Associate Professor, Department of Broadcasting and Digital Media, Faculty of Journalism and Mass Communication, Thammasat University

The study found that narrating the everyday life of people with disabilities in online media creates a sense of “ordinariness” through communication channels such as leisure activities, routines, and relationship-related activities. This includes relationships with mother, father, romantic partners, and portraying a perspective that eliminates the conditions of disability. This portrayal includes women, romantic couples, self-defined individuals with disabilities, those self-sufficient, capable individuals, and those who share happiness. Moreover, the communication method emphasizes highlighting the value in human life, encompassing physical freedom, diversity, experiential learning, overcoming obstacles, and happiness. Communication emphasizes individuals with disabilities as the main storytellers, showing their relationships with others and aligning with the content found in online social interactions. Furthermore, the communication method emphasizes that disability is not a condition that is rigidly defined, nor an abnormality, a hindrance to abilities or success, a lack of physical freedom, a beauty standard, a restriction on reproductive rights and child-rearing for women, or a deprivation of happiness in life. The visual and auditory communication aspect involves straightforward, easily understandable. This approach effectively communicates the ordinary aspects of everyday life, delivering a clear and direct message.

The interesting finding from the research is that narrating the everyday lives of individuals with disabilities online constitutes a form of advocacy for the significance of disability. Through communication on platforms like YouTube, they actively take on the role of communicators, emphasizing the importance of advocating for meaning and normalcy regarding disabilities. This involves fostering an awareness of perceived

equality in the meaning-oriented realm of media by portraying the commonplace aspects of the everyday lives of people with disabilities. Communicating the value of disability, which redefines the worth of disability distinct from terms like negative, deficiency, obstacle, or abnormality, transforms it into something considered ordinary and normal for humanity. This communication strategy serves to elevate the human worth that is universally shared and desired by everyone.

Keywords: narration, everyday life, disability, ordinariness, normality

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ความพิการ: ความปกติธรรมดาที่ถูกทำให้ไม่ธรรมดา?

จากการสังเกตของผู้วิจัย ที่ผ่านมามีการเคลื่อนไหวของคนพิการในสื่อต่างๆ ที่แสดงการต่อสู้กับวิถีคิดของสังคมที่มีต่อความพิการสองมิติ มิติแรกคือการต่อสู้กับวิถีคิดของสังคมที่มองความพิการแบบเวทนานิยม และมิติที่สองคือการต่อสู้กับวิถีคิดของสังคมที่มองคนพิการแบบวีรชนนิยม จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ความหมายของความพิการเกิดจาก “อำนาจของโครงสร้าง” ที่เข้ามากำกับความหมายเกี่ยวกับความพิการที่มีลักษณะตรึงแน่นมาตั้งแต่อดีตและมีความเชื่อมโยงกับมิติต่างๆ ทางสังคมที่สลับซับซ้อน ได้แก่ โครงสร้างทางสถาบันของสังคม เช่น รัฐ กฎหมาย การแพทย์ สาธารณสุข ธุรกิจบันเทิง ฯลฯ และโครงสร้างวิถีคิดของสังคม เช่น ทศนคติ ค่านิยมต่างๆ ในสังคม

อำนาจจากโครงสร้างทางวิถีคิดของสังคม ได้แก่ ความหมายที่เกิดขึ้นจากวาทกรรมที่สร้างความหมายของความพิการในสังคม มีอย่างน้อย 6 ชุด ได้แก่ ศาสนาและความเชื่อ การแพทย์ การฟื้นฟู การสงเคราะห์ การเชิดชูและฝ่าฟัน และสิทธิมนุษยชน ทำให้เกิดความหมายของความพิการหลายประการด้วยกัน ได้แก่ ความพิการคือ วิกฤตกรรม ความพิเศษ ความบกพร่อง อุปสรรคทางร่างกาย สิ่งที่ต้องแก้ไขและฟื้นฟู ความเวทนาหรือสิ่งที่ต้องสงเคราะห์ วีรชนและแรงบันดาลใจ และความหลากหลายของมนุษย์ (ถนอมนวล หิรัญเทพ, 2551; ไวยวุฒิ วุฒิอรรถสาร, 2556; Campbell and Oliver, 2013; Haller et al., 2012) และแม้ว่าในปัจจุบัน ความพิการจะถูกกล่าวถึงในมิติของสิทธิมนุษยชนมากขึ้น เช่น ความพิการคือความหลากหลายหนึ่งของมนุษย์ แต่ความพิการมักถูกนำเสนอว่าเป็นความบกพร่องหรือความพิเศษไปจากมนุษย์ปุถุชน กล่าวได้ว่าวาทกรรมต่างๆ เกี่ยวกับความพิการที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างวิถีคิดทางสังคมในหลายๆ มิติ มักจะปรากฏความหมายหลักของความพิการในสังคม 2 ลักษณะ ได้แก่

1. คนพิการมีความเหนือกว่าคนทั่วไป (superiority) เช่น เป็นผู้มีความพิเศษ พรจากสวรรค์ เป็นของขวัญจากเบื้องบน เป็นวีรชน เป็นสิ่งสร้างแรงบันดาลใจ เป็นสิ่งบริสุทธิ์ เป็นต้น

2. คนพิการมีความด้อยกว่าคนทั่วไป (inferiority) เช่น เป็นผู้สมควร
ถูกได้รับความเวทนาสงสาร เป็นผู้ควรได้รับสงเคราะห์ เป็นผู้มีความบกพร่องทาง
ร่างกาย เป็นผู้เคราะห์ร้าย เป็นผู้ที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น เป็นต้น

ดังนั้นจึงน่าสนใจว่า ความหมายของความพิการที่ค่อนข้างเลื่อนรางออก
จากวิธีคิดของสังคม คือ “คนพิการเท่ากับคนทั่วไป” ความพิการไม่ได้หมายถึง
ความด้อยกว่าหรือความเหนือกว่าคนอื่น ๆ เสมอไป ซึ่งคนพิการกำลังต่อสู้เชิง
ความหมายว่า “คนพิการมีความปกติธรรมดาเช่นคนทั่วไป” เพื่อสร้างความ
จริงเกี่ยวกับความพิการผ่านการเล่าเรื่องด้วยตัวพวกเขาเอง จึงเป็นไปได้ว่า
การสื่อสารของคนพิการอาจกำลังต่อสู้กับวิธีคิดของสังคมที่พาความหมายของ
ความพิการ “ไกลออกไปจากความธรรมดา” (out of the ordinary) ที่ทำให้
คนพิการมีความแปลกแยกในสังคม และที่สำคัญ คนพิการอาจกำลังพยายามต่อสู้
เพื่อนำความหมายของความพิการให้กลับเข้าสู่ “ความธรรมดา” (ordinariness)
ของมนุษย์ที่ต่างมีความต้องการ ความนึกคิด มีความสามารถ และมีความแตกต่าง
หลากหลาย

นอกจากนั้น โครงสร้างวิธีคิดของสังคมเกี่ยวกับความพิการมีลักษณะที่
ไม่คลายตัว เช่น ความพิการเป็นเรื่องของชีวิตที่ไม่สามารถลิขิตเอง ความพิการ
คือความบกพร่องที่ต้องเร่งแก้ไข ฯลฯ ลักษณะดังกล่าวกระทบต่อทัศนคติของ
สังคมที่มีต่อคนพิการในแง่มุมมองที่ค่อนข้างคับแคบ ซึ่งส่งผลต่อกฎหมาย นโยบาย
การปฏิบัติต่อคนพิการผ่านการใช้คำ การเลือกปฏิบัติต่างๆ แม้ที่ผ่านมาจะมีการ
เคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับคนพิการมายาวนาน แต่ในปัจจุบันยังคงมีปัญหา
ในการทำความเข้าใจคนพิการในสังคมอยู่มาก และยังปรากฏการไม่ลงรอยกัน
ระหว่างสังคมกับคนพิการอยู่ตลอดเวลา ได้แก่ การเข้าใจผิดเกี่ยวกับความพิการ
(misconception of disability) การเหมารวม (stereotype of disability) ความ
เป็นอื่น (otherness) ความไม่ปกติ (abnormality) ความแปลกแยก (alienation)
การด้อยค่าความเป็นมนุษย์ (dehumanization) เป็นต้น

ในแง่ของการทำงานของสื่อมวลชนเกี่ยวกับความพิการนั้น สื่อมวลชน
มักนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความพิการคือความเลวร้ายของชีวิต หรือบางครั้ง

ก็ตอกย้ำภาพของความน่าสงสารเป็นสำคัญ ในละครโทรทัศน์มีการนำเสนอว่า คนพิการคือผลของบาปกรรมที่ต้องกลับมาชดใช้ หรือผลลัพธ์ของการทำสิ่งที่ไม่ดี ในรายการโทรทัศน์มีการนำเสนอภาพคนพิการที่ทุกขเวทนาและควรได้รับการสงเคราะห์บริจาค เป็นต้น ในขณะที่เดียวกัน มีการนำเสนอความพิการในแนวนามธรรมนิยม เช่น ความพิการเป็นความพิเศษ เป็นวีรชน และสัญลักษณ์แห่งแรงบันดาลใจ เป็นต้น หรือใช้ความพิการในการสร้างความขบขัน ล้อเลียน อีกทั้งการนำเสนอประเด็นคนพิการในสื่อมวลชน ส่วนใหญ่เป็นประเด็นเชิงมหากาธ เช่น นโยบายคนพิการ การรณรงค์เรียกร้อง ปัญหาสิทธิสวัสดิการต่างๆ ทำให้การสื่อสารเรื่องความพิการที่ผ่านมาไม่ได้มีเวทีที่คนพิการสามารถบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตระดับบุคคลได้หลากหลายมากนัก และไม่แสดงให้เห็นถึงความหมายใหม่ๆ เกี่ยวกับความพิการเท่าที่ควร

แต่ในบริบทของการสื่อสารปัจจุบัน สื่อออนไลน์เป็นพื้นที่ที่สร้างอำนาจทางการสื่อสารให้กับคนพิการเพิ่มมากขึ้น จึงเป็นโอกาสและเป็นเรื่องน่าสนใจที่ผู้วิจัยเลือกเข้าไปศึกษาปรากฏการณ์นี้ เพื่อทำความเข้าใจกับความพิการให้สอดคล้องกับอำนาจทางการสื่อสารที่เปลี่ยนไปของคนพิการในปัจจุบัน และนำองค์ความรู้เกี่ยวกับความพิการที่ลึกซึ้งมากขึ้นมาช่วยเติมให้กับสังคมเพื่อประยุกต์ใช้ในมิติที่เกี่ยวข้องต่อไปได้ นอกจากนั้น องค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยนำมิติทางการสื่อสาร โดยใช้กรอบการเล่าเรื่องมาทำความเข้าใจในมิติด้านความพิการ เพื่ออธิบายถึงการต่อสู้ทางความหมายในมิติทางความสัมพันธ์ทางอำนาจ ที่สำคัญคือ การทำความเข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นกับวิธีการสื่อสารของกลุ่มคนชายขอบในบริบทปัจจุบัน องค์ความรู้เชิงผสมผสานเช่นนี้เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยร่วมกันหาคำตอบต่อปัญหาและข้อเรียกร้องต่างๆ ในสังคมปัจจุบัน ที่เต็มไปด้วยข้อขัดแย้งใหม่ๆ โดยเฉพาะความไม่เท่าเทียมในหลากหลายมิติ เช่น เชื้อชาติ อายุ เพศ ความพิการ ฯลฯ อีกทั้งองค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจประเด็นของการต่อสู้ของคนพิการได้ชัดเจนมากขึ้น และมีประโยชน์ต่อศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านสื่อและการสื่อสารในสังคมสมัยใหม่

ที่จำเป็นต้องเข้าใจและโอบอุ้มความแตกต่างความหลากหลายไว้เป็นพื้นฐาน เพื่อส่งต่อความเข้าใจให้เกิดขึ้นในสังคม ต่อยอดการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนานโยบายเพื่อชีวิตคนพิการและสังคมได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยศึกษาการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อออนไลน์ ยูทูปเพื่อศึกษาการต่อสู้ทางการสื่อสารความหมายเรื่องความพิการคือความปกติธรรมดา

3. การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดสำคัญในการแสวงหาคำตอบในการศึกษาครั้งนี้ มีดังนี้

3.1 แนวคิดเรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (Practice of Everyday Life) ของ Michel de Certeau ที่เห็นว่า ชีวิตประจำวันเป็นสนามต่อสู้ของปัจเจก ผู้กระทำการกับโครงสร้างวิธีคิดของสังคม ทั้งนี้ “ชีวิตประจำวัน” ได้เริ่มกลายเป็นพื้นที่ที่ได้รับความสนใจจากนักคิดต่างๆ ดังเช่น Michel De Certeau (1984) เป็นนักคิดที่ได้นำเสนอเรื่องชีวิตประจำวัน ผ่านแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (the practice of everyday life) ซึ่งพัฒนามาจากงานเขียนเรื่อง *Outline of the Theory of Practice* ของ Pierre Bourdieu แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาชีวิตประจำวัน ของ de Certeau มีคุณูปการต่อวัฒนธรรมศึกษา เนื่องจากแนวคิดนี้เห็นว่า แท้จริงแล้วชีวิตประจำวันไม่ได้ปลอดจากการต่อรอง การแข่งขัน และการควบคุมอำนาจ หากแต่ความธรรมดาสามัญ (ordinary) ที่มักไม่ได้รับความสนใจหรือมองเห็นในชีวิตประจำวันกลับเป็นพื้นที่ที่แสดงความจริง (สุธาริน คุณผล, 2550) แนวคิดนี้สนใจว่า ความธรรมดาสามัญที่ไม่สังเกตเห็น เป็นพื้นที่แสดงถึงศักยภาพในการรับมือ เผชิญและต่อรองกับอำนาจที่เกิดจากโครงสร้างวิธีคิดของสังคม ทำให้ประสบการณ์ วิธีคิด วิธีการสื่อสารของกลุ่มคนที่ได้รับการกดทับ เช่น กลุ่มด้อยอำนาจต่างๆ ในสังคม เป็นคุณค่าต่อการศึกษาวิจัย แนวคิดปฏิบัติการ

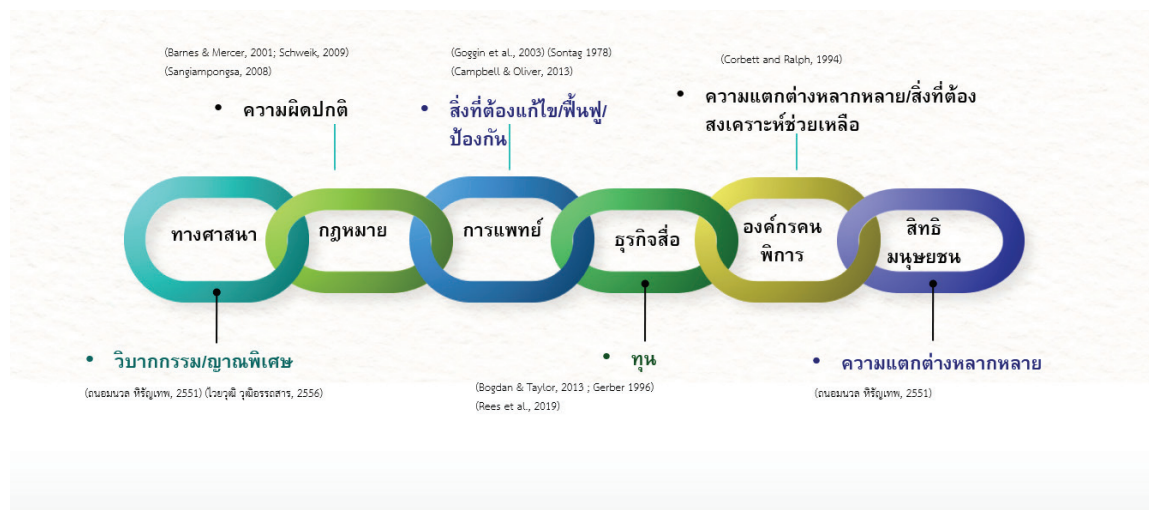
ในชีวิตประจำวันให้ความสำคัญกับ “ประสบการณ์และเรื่องเล่า” ของผู้ด้อยอำนาจ เพื่อสะท้อนถึงกลวิธีในการเผชิญหน้าต่อรองกับอำนาจ (คะเนิงนิจ พรมนัส และ พัทรินทร์ ลาภานันท์, 2560)

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551) ได้ขยายความว่า โดยปกติแล้ว ชีวิตประจำวันถูกมองว่าเป็นด้านที่ซ้ำซาก ทำให้ชีวิตประจำวันเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น แต่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ทุกหนแห่ง ชีวิตประจำวันจึงเป็นเวทีที่วัฒนธรรมหรืออุดมการณ์หลากหลายมาปฏิสัมพันธ์ต่อสู้และต่อรองกัน และปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน คือการปะทะกันระหว่างอำนาจของโครงสร้าง (structure) และอำนาจของปัจเจกผู้กระทำการ (human agency) ในมิติการบริโภคนในชีวิตประจำวัน ผู้คนสามารถเข้าไปต่อรอง ต่อสู้ และปฏิเสธอำนาจแห่งโครงสร้างได้ในระดับหนึ่ง หมายความว่า การบริโภคเปิดโอกาสให้ผู้คนได้ผลิต ประกอบสร้างความหมายใหม่ขึ้นมา และความหมายดังกล่าวสามารถกระจายอยู่ทั่วไป แม้ไม่เห็นกระบวนการดังกล่าวก็ตาม หรือเรียกว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ย่อยแอสามารถมีชัยชนะเหนือผู้ที่มีอำนาจมากกว่า (victory of the weak over the strong) ในที่นี้ มิติของการบริโภคอยู่ในบริบทของการใช้สื่อออนไลน์ของคนพิการเพื่อทำการสื่อสารเกี่ยวกับความหมายความพิการ

3.2 แนวคิดความหมายของความพิการ

ผู้วิจัยได้รวบรวมวาทกรรมเกี่ยวกับความพิการในสังคม ที่มีความหลากหลายและซับซ้อน มีรายละเอียดดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 วาทกรรมความหมายของความพิการในสังคม

(1) **ความพิการในมิติด้านศาสนา** ในวัฒนธรรมตะวันตกก่อนยุคสมัยใหม่ ความพิการถูกมองในฐานะสัญลักษณ์สื่อถึงรางวัลบอกเหตุ บาปที่ติดตัวมา ความโชคร้าย เวิร์กกรรม และชะตากรรมอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทำให้ความหมายของความพิการถูกมองในแง่ลบ ในขณะเดียวกัน มีความหมายความพิการในเชิงบวกแต่พบน้อยกว่าความหมายในเชิงลบ เช่น คนตาบอดในสมัยโบราณมักถูกมองว่า มีพรจากสวรรค์หรือญาณพิเศษในการทำนายทายทักเหตุการณ์ เป็นต้น (ถนอมนวล หิรัญเทพ, 2551) ความหมายดังกล่าวพบได้ในหลายวัฒนธรรม เช่นเดียวกับในวัฒนธรรมของไทย ที่มองความหมายของความพิการว่าเป็นเรื่องของกรรมในพุทธศาสนา (ไวยวุฒิ วุฒิอรรถสาร, 2556) วาทกรรมตามมิติทางศาสนาจึงทำให้ความพิการหมายถึงสภาพที่ถูกกำหนดไว้แล้วจากเทพเจ้า พระเจ้า กรรมแต่ชาติปางก่อน ยากที่จะเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าความหมายนั้นเป็นเชิงลบ เช่น เวิร์กกรรม บาปที่ติดตัว หรือมีนัยเชิงบวกว่าเป็นพรสวรรค์ก็ตาม

(2) **ความพิการในมิติด้านกฎหมาย** ในขณะที่ความหมายของความพิการที่กำหนดไว้ทางศาสนา ทำให้ความพิการถูกกำหนดไว้กับอำนาจที่มองไม่เห็นและจับต้องไม่ได้ แต่กฎหมายและระเบียบของรัฐต่างๆ ได้เข้ามามีอำนาจที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร และเข้ามามีความหมายความพิการ ในราวปลายศตวรรษที่ 19 พบว่า มีการกีดกันคนพิการอยู่ในระดับนโยบายและระเบียบ

ของรัฐ คนพิการกลายเป็นชนชั้นต้องสงสัย (suspect class) เช่น สหรัฐอเมริกามีกฎหมายที่ชื่อว่า “กฎหมายคนไม่น่าดู” หรือ “Unsightly Beggar Ordinances” (Barnes and Mercer, 2001; Schweik, 2009) หรือเรียกกันสั้นๆ ว่า “The Ugly Laws” ที่ถูกใช้ในหลายเมืองในสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ ค.ศ. 1867-1974 ทำให้บุคคลที่มีความพิการและปรากฏตัวในที่สาธารณะเป็นสิ่งผิดปกติและผิดกฎหมาย ที่มาของกฎหมายเกิดขึ้นในยุคตื่นทองและโรคระบาด รัฐใช้กฎหมายเพื่อกำจัดจำนวนคนต้องสงสัยที่ดูมีร่างกายที่ผิดปกติไปจากคนส่วนใหญ่ กฎหมายนี้ใช้มาถึงร้อยกว่าปี และถูกยกเลิกในปี 1974 ซึ่งเป็นช่วงที่ความเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิมนุษยชนมีความก้าวหน้า

นอกจากนั้น ในทุกสังคมมีระเบียบของรัฐที่เข้ามากำกับความหมายคนพิการว่า หมายถึงการฟื้นฟู การสงเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นต้น ในสังคมไทยเหมือนกับสังคมสมัยใหม่อื่นๆ ที่พยายามปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสุขภาพของคนพิการผ่านกฎหมายต่างๆ เช่น พ.ร.บ.การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ระเบียบการจ่ายเงินคนพิการ (Sangiampongsa, 2008) จะเห็นได้ว่า อำนาจของรัฐที่กระทำการผ่านกฎหมายได้เข้ามากำกับความหมายของความพิการด้วยเช่นกัน วาทกรรมความพิการตามมิติทางกฎหมายจึงมีผลต่อการเข้ามานิยามความพิการว่า เป็นผู้บกพร่องในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันด้วยเหตุผลทางสภาพร่างกาย และจำแนกคนพิการออกเป็นประเภทต่างๆ ตามข้อจำกัดทางสภาพร่างกายเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของการจัดระเบียบทางสังคม และสวัสดิการของปัจเจกบุคคล เช่น การกำหนดนโยบายเกี่ยวกับคนพิการ การจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เป็นต้น

(3) ความพิการในมิติด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์ อำนาจที่เข้ามากำกับความหมายของความพิการอีกประการคือ อำนาจทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ ความหมายของความพิการตามกรอบของการแพทย์คือ สิ่งที่บกพร่อง ผิดปกติ จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข เปลี่ยนแปลง และป้องกัน ในต้นศตวรรษที่ 20 สังคมยังคงมองความพิการว่า เป็นข้อบกพร่องของบุคคล เป็นเรื่องทางพันธุกรรมที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไข การฟื้นฟูด้วยการแพทย์ (Goggin et al., 2003) จนถึงปลายศตวรรษที่ 20 ความพิการยังหมายถึง “โรคร้ายที่น่าหวาดกลัว”

(dreaded disease) เป็นความเสี่ยงของชีวิตที่จำเป็นต้องมีหลักประกันทางการแพทย์ ประกันภัยเมื่อมีความพิการ รวมถึงการมีวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกทางการแพทย์ต่างๆ สำหรับคนพิการ (Sontag, 1978) วาทกรรมความพิการตามมิติทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ จึงมีผลต่อการกำหนดความพิการว่า เป็นความบกพร่อง ความไม่สมบูรณ์ เป็นเรื่องที่ต้องได้รับความช่วยเหลือด้วยวิทยาศาสตร์การแพทย์ เช่น ศัลยศาสตร์ สาธารณสุข เวชศาสตร์ ศาสตร์ด้านการฟื้นฟู เทคโนโลยีอำนวยความสะดวกเพื่อคนพิการต่างๆ ฯลฯ เมื่อความพิการถูกมองว่าอยู่ห่างจาก “บรรทัดฐาน” วิทยาศาสตร์การแพทย์จึงจำเป็นต้องนำคนพิการเข้าใกล้ บรรทัดฐานที่กำหนดไว้ แม้ความจริงจะปฏิเสธไม่ได้ว่า อำนาจทางวิทยาศาสตร์การแพทย์ได้ช่วยให้คนพิการจำนวนมากมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่า การให้ความหมายหลักในสังคมว่า ความพิการคือ “ความผิดปกติที่ต้องได้รับการแก้ไข” ทำให้คนที่มีความพิการหมายถึงคนที่มีสภาพไม่ปกติ ทำให้ความพิการคือความเป็นอื่นไปจากคนทั่วไปในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

(4) ความพิการในมิติด้านธุรกิจสื่อ อำนาจของธุรกิจการแสดงและสื่อได้ เข้ามามีความหมายความพิการด้วยเช่นกัน มีความหมายที่แย้งกับความหมายชุดอื่นๆ เกี่ยวกับความพิการว่าไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งที่ได้รับแก้ไข แต่สามารถใช้เป็นความบันเทิงให้กับคนที่ไม่พิการได้ และสามารถใช้เป็นทุนในการสร้างรายได้ ผลกำไรในงานบันเทิงได้เกิดธุรกิจบันเทิงการแสดงคนแปลกประหลาด (freak show) ที่นำคนพิการมาใช้ในการแสดงอย่างแพร่หลายในต้นศตวรรษที่ 20 และคงมีอยู่ในปัจจุบัน (Bogdan and Taylor, 2013; Gerber 1996) ยุคสื่อมวลชนอิเล็กทรอนิกส์ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ โฆษณา เป็นตัวกลางในการสะท้อนทั้งสภาพปัญหาของคนพิการในเชิงรณรงค์เพื่อคุณภาพชีวิตคนพิการและสิทธิมนุษยชน แต่ยังมีการใช้คนพิการมาใช้ประโยชน์ในเนื้อหาอย่างไม่เหมาะสมด้วย มีสะท้อนความหมายแห่งความไม่ปกติ ทำให้ความพิการเป็น “ความเป็นอื่น” เป็นคนละพวกกับคนที่ไม่พิการ มีการกีดกันคนพิการไว้ในระดับที่ต่ำกว่า (Goggin et al., 2003)

นอกจากนั้น มีความหมายของความพิการที่แสดงความเหนือกว่าคนทั่วไปด้วย ซึ่งมีอยู่ชัดเจนในเนื้อหาสื่อกีฬา ความพิการมีความหมายถึงความพิเศษเหนือมนุษย์ วีรชน คนกล้าแกร่ง และแรงบันดาลใจ และมีการศึกษาพบว่า การนำเสนอความพิการว่าเป็นความเหนือมนุษย์ (superiority) แม้เป็นความหมายเชิงเชิดชู แต่ยังแฝงนัยที่แสดงการกีดกันคนพิการ และทำให้คนพิการเป็น “คนละพวก” กับคนที่ไม่พิการ (Rees et al., 2019) วาทกรรมความพิการตามมิติทางธุรกิจสื่อจึงมีผลต่อการนิยามว่า ความพิการคือทุนทางวัฒนธรรม ทั้งในด้านความด้อยกว่า (inferiority) และความเหนือกว่า (superiority) ที่ใช้ประโยชน์ได้ในธุรกิจสื่อ และสื่อมวลชนได้สร้างภาพจำเกี่ยวกับความพิการทั้งสองด้านในลักษณะทำซ้ำๆ ซึ่งส่งผลต่อการสร้างทัศนคติของสังคมด้วยเช่นกัน

(5) ความพิการในมิติด้านองค์กรคนพิการ ที่ผ่านมาการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการได้ดำเนินไปทั้งในพื้นที่ทางกายภาพ เช่น การเดินขบวน จัดกิจกรรม เรียกร้องรณรงค์ต่างๆ และในพื้นที่ในสื่อ จากการศึกษาพบว่า ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเด็นสิทธิมนุษยชนได้รับความสนใจ การเคลื่อนไหวต่อสู้ของคนพิการเกิดขึ้นจาก “องค์กรคนพิการ” ที่ได้สื่อสารประเด็นต่างๆ ผ่านสื่อมวลชน ในฐานะ “ตัวแทนของปัจเจกบุคคล” ที่เป็นคนพิการในการเรียกร้องสิทธิ และช่วยจัดการปัญหาที่คนพิการประสบได้อย่างเป็นรูปธรรม ช่วยต่อรองความหมายทางอัตลักษณ์ของคนพิการในสังคม และสร้างความเคลื่อนไหวในเชิงบวกได้ค่อนข้างสูง (Campbell and Oliver, 2013)

อย่างไรก็ตาม มีการศึกษาที่ได้แย้งว่า บทบาทขององค์กรคนพิการบางส่วนเป็นผู้กำหนดความหมายแบบตีตราให้แก่คนพิการเอง ผ่านการสื่อสารเกี่ยวกับความพิการในสังคม เช่น การสร้างความหมายว่า คนพิการเป็นผู้ต้องได้รับการช่วยเหลือ อยู่ในสภาพของการต้องพึ่งพาความช่วยเหลือผู้อื่น เพื่อผลประโยชน์ขององค์กรคนพิการด้วยกัน เช่น การได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากภาครัฐ หรือได้รับการบริจาคจากประชาชน (Wright, 2011) มีการศึกษากรณีที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับคนพิการขององค์กรคนพิการ ดังกรณี Little Stephen logo ขององค์กรคนพิการ Mencap ในสหราชอาณาจักร

ที่ใช้ภาพโลโก้ขององค์กรสื่อสารในการโฆษณาณรงค์เกี่ยวกับคนพิการทางการเรียนรู้ในปี 1970 ให้ความหมายถึงคนพิการทางการเรียนรู้กลุ่มออทิสติก ที่ผิดจากความเป็นจริงและสร้างภาพคนพิการที่น่าสงสาร สิ้นหวัง เป็นผู้ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ (Corbett and Ralph, 1994) แม้ในปัจจุบันองค์กรคนพิการหลายแห่งมีการนำเสนอถึงความพิการในมุมที่เหมาะสมมากขึ้น แต่ยังมีองค์กรคนพิการอีกหลายแห่งยังทำการสื่อสารเรื่องความพิการว่าเป็นสิ่งที่น่าเวทนา ต้องช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อนำไปสู่การระดมทุนและการบริจาคกลับมาสู่องค์กรได้ แม้ว่าในความเป็นจริงนั้น องค์กรคนพิการจำนวนมากได้ช่วยเป็นสื่อกลางในการรณรงค์เชื่อมสังคมและคนพิการเข้าหากัน เป็นการส่งเสริมพลังให้กับกลุ่มคนพิการ แต่ปฏิเสธไม่ได้อีกเช่นกันว่า การสื่อสารขององค์กรคนพิการต่างๆ ว่า ความพิการคือสิ่งที่ต้องสงเคราะห์ ให้ความพิการยังคงถูกเหมารวมว่าเป็นสภาพที่ต่ำกว่าคนทั่วไปในสังคมด้วยเช่นกัน

(6) ความพิการในมิติด้านสิทธิมนุษยชน

ความพิการในมิติด้านสิทธิมนุษยชนถูกระบุไว้ในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) โดยอนุสัญญาดังกล่าวระบุถึง การส่งเสริม ค้ำครอง และประกันให้คนพิการทั้งปวงได้รับสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม และส่งเสริมการเคารพในศักดิ์ศรีที่มีมาแต่กำเนิด การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการทุกรูปแบบ การเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้จากสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ข้อมูลข่าวสาร และบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมของคนพิการในทางกฎหมาย ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา การทำงาน การรักษาพยาบาล การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป

ทั้งนี้ ประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2551 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2551 และที่ผ่านมาในประเทศไทยมีความพยายามจัดการปัญหาของคนพิการไว้หลากหลายด้านด้วยกัน ผ่านกฎหมาย นโยบายสาธารณะ และมิติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ในมิติเชิงการเมืองระดับนโยบายของรัฐบาลไทย นับแต่ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติได้ประกาศรับรองแผนปฏิบัติ

การระดับโลกว่าด้วยคนพิการ พ.ศ. 2525 รวมถึงประกาศทศวรรษคนพิการ แห่งสหประชาชาติ พ.ศ. 2526-2535 ได้กระตุ้นความพยายามให้รัฐบาลไทย ออกกฎหมายสำหรับคนพิการ รับประกันความเสมอภาคทางโอกาสในการได้ รับประโยชน์จากความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ คนพิการได้ เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้รับ (recipient) มาเป็น “หุ้นส่วน” (partner) และ เป็น “ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย” (stakeholder) นับจากนั้นสิทธิของคนพิการในการเข้าถึง บริการสาธารณะต่างๆ ก็ได้รับผลักดันในเชิงนโยบายของรัฐเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2546)

สิทธิมนุษยชนเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในมิติ ที่เกี่ยวข้องกับความพิการ เนื่องจากคนพิการเป็นกลุ่มคนชายขอบหรือกลุ่ม วัฒนธรรมย่อย ที่มักได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิอยู่ตลอดมา และในเรื่อง สิทธิมนุษยชนมีความเกี่ยวข้องกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ซึ่งงานศึกษาด้าน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในมิติทางกฎหมายของ กมลยศ พันธุมาศโกมล และ สุนีย์ มัลลิกะมาส (2565) อธิบายว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นรากฐานแห่ง สิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน ดังนั้นจึงได้รับการรับรองโดยรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย มาตั้งแต่ฉบับพุทธศักราช 2540 ฉบับพุทธศักราช 2550 และฉบับปัจจุบัน พุทธศักราช 2560 แต่ยังมีการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในประเทศมาเป็นระยะเวลานานและต่อเนื่อง งานวิจัยดังกล่าวจึงทำการศึกษา กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งข้อค้นพบได้ระบุ ถึงความหมายเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของไทย โดยคำนิยาม “ศักดิ์ศรีความ เป็นมนุษย์” หมายความว่า คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคนที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ เพศ เพศสภาพ วิถีทางเพศ ภาษา ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม การศึกษาอบรม และความคิดเห็นทางการเมือง โดยทุกคนต้องได้รับการเคารพ สิทธิในชีวิต และร่างกายของมนุษย์อย่างเสมอภาคกัน

การศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือการให้คุณค่าความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดอย่างเท่าเทียมกัน ที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ซึ่งในมิติศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์กับความพิการ มีการศึกษาพบว่า การพัฒนามาตรการและวิธีทางสังคมในการดูแลผู้พิการในสังคมไทย มีปัจจัยที่สำคัญคือการสร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักรู้เกี่ยวกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ศักยภาพ และการดำรงชีวิตอิสระ สิทธิและหน้าที่ของคนพิการ (กวีพล ศรีหะมมงคล และคณะ, 2561) จากการทบทวนวรรณกรรมความพิการในมิติด้านสิทธิมนุษยชน ทำให้เห็นว่า สิทธิมนุษยชนของคนพิการมีรากฐานมาจากเรื่องคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดโดยเท่าเทียมกันทุกคน

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเล่าเรื่องและองค์ประกอบในการเล่าเรื่อง

กาญจนา แก้วเทพ (2553) อธิบายว่า แนวคิดการเล่าเรื่องมีพัฒนาการนับตั้งแต่ยุคกรีก ถึงยุคภาษาศาสตร์ที่เรื่องเล่าเป็นภาพสะท้อนความเป็นจริง (reflection) จนถึงปัจจุบันการเล่าเรื่องได้เปลี่ยนกระบวนการทัศน์มาสู่การประกอบสร้างความจริง (construction) โดยเรื่องเล่ามีหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจ (understanding) และจุดเน้นคือวิธีการเล่า (how to narrate) ว่า ทำไมวิธีการเล่าเรื่องจึงสำคัญกว่าสิ่งที่เล่า คำตอบคือเพราะแนวคิดการเล่าเรื่องเห็นว่าเป็นจริงหรือความหมายเป็นเช่นไรอยู่ที่วิธีการออกแบบเรื่องเล่าต่างๆ ขึ้นมา ผ่านจุดยืน วิธีคิด หรือวาทกรรมต่างๆ

จากการทบทวนวรรณกรรม องค์ประกอบของการเล่าเรื่องที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) มุมมองในการเล่าเรื่อง หมายถึง มุมมองในการเล่าเรื่องแบบบุรุษที่หนึ่ง บุรุษที่สอง และบุรุษที่สาม และมุมมองในการเล่าเรื่องที่มาจากคนพิการที่มีลักษณะใดบ้าง (2) ชีวิตประจำวัน หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่มนุษย์ปฏิบัติเป็นธรรมดา ได้แก่ งาน กิจวัตร กิจกรรมยามว่าง และกิจกรรมเชิงความสัมพันธ์ (3) แก่นเรื่อง หมายถึง แนวความคิดหลักในการเล่าเรื่อง เป็นความคิดรวบยอดที่เจ้าของเรื่องต้องการนำเสนอ เป็นจุดรวมที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง (4) ผู้ดำเนินเรื่อง หมายถึง ผู้ดำเนินเรื่องราวต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ใน ประกอบด้วยลักษณะของผู้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ แบบเดี่ยว แบบคู่ หรือ

แบบกลุ่ม และความสัมพันธ์ของผู้ดำเนินเรื่องกับคนอื่นๆ ได้แก่ แบบครอบครัว แบบคนรัก แบบเพื่อน หรือแบบคนรู้จัก รวมทั้งบทบาทของผู้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ บทบาทหลัก บทบาทรอง หรือบทบาทเคียงคู่ และการกระทำของผู้ดำเนินเรื่อง เช่น การสาริต การตอบคำถาม การประท้วง การแสดงความสามารถ การทดลอง มีประสบการณ์ หรืออื่นๆ (5) โครงเรื่อง หมายถึง โครงสร้างในการเล่าเรื่อง แบ่งเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วยจุดเริ่มต้น ความสนใจให้ติดตามเรื่องราว เปิดเผย ประเด็น ปัญหา หรือปมความขัดแย้งต่างๆ ภาวะวิกฤต การดำเนินเรื่องราว และปมปัญหาต่างๆ เพิ่มมากขึ้น มีการแก้ปัญหา และจุดจบ มีการคลี่คลาย และมีการสิ้นสุดของเรื่องราวและการทิ้งท้ายให้คิด (6) การนำเสนอด้านภาพและเสียง ประกอบด้วยด้านภาพ ได้แก่ ขนาดและระยะภาพ อาทิ ขนาดภาพระยะไกล ขนาดภาพระยะปานกลาง และขนาดภาพระยะใกล้ มุมกล้อง อาทิ ภาพมุมกล้องสูง ภาพระยะสายตา และภาพมุมกล้องต่ำ การเคลื่อนไหวของกล้อง อาทิ การเคลื่อนกล้อง และการไม่เคลื่อนกล้อง และด้านเสียง ได้แก่ เสียงพูดหรือเสียงสนทนา เสียงบรรยาย เสียงดนตรีและเสียงเพลง เสียงบรรยากาศ เสียงประกอบ และเสียงเจียบ (7) ความขัดแย้ง หมายถึง ความขัดแย้งภายในตนเอง ความขัดแย้งกับผู้อื่น และความขัดแย้งกับภายนอก เช่น สังคม และสภาพแวดล้อมต่างๆ

3.4 แนวคิดการสร้างความหมายทางสังคม (Social Construction of Meaning)

เนื่องจากการวิจัยนี้สนใจในการสื่อสารวิถีชีวิตประจำวันของคนพิการในพื้นที่สื่อออนไลน์ ซึ่งเป็นการศึกษาวิเคราะห์เชิงวัฒนธรรม มีจุดเน้นเกี่ยวกับ วัฒนธรรมความพิการ และใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความหมายทางสังคม เป็นกรอบในการตอบคำถามการวิจัย ซึ่งมุ่งพิจารณาวิถีชีวิตประจำวันของคนพิการในพื้นที่สื่อออนไลน์ ที่ตัวสื่อไม่ใช่เป็นเพียงช่องทางการสื่อสาร แต่ตัวสื่อเป็นทั้งพื้นที่แห่งการต่อสู้และแหล่งรวมความสร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมความพิการ โดยแนวคิดการสร้างความหมายทางสังคมตามแนวทางวัฒนธรรมศึกษานั้น มีจุดร่วมที่สำคัญคือ “ความเป็นจริง” มิใช่เป็นสิ่งที่มืออยู่แล้ว และรอให้ไปค้นพบแบบที่สำนักประจักษ์นิยมเชื่อถือ ในทางตรงกันข้าม นักวัฒนธรรมศึกษา

เชื่อว่า ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (construction) โดยแนวคิดนี้อธิบายว่า มนุษย์มีโลกแวดล้อมรอบตัวอยู่ 2 ระดับ (1) ระดับแรกคือ โลกทางกายภาพ (physical world) ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ (2) ระดับที่สองคือ โลกทางสังคม (social world) ซึ่งเกิดจากการสร้างของสังคม โลกทางสังคมนี้ย่อมมีความหมายที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น แต่ละยุคสมัย (กาญจนา แก้วเทพ, 2554)

อาจกล่าวได้ว่า โลกทางกายภาพเป็นโลกที่สัมผัสได้ เป็นสิ่งที่ติดตัว และเป็นธรรมชาติ ในขณะที่โลกทางสังคมเป็นโลกแห่งความหมาย ที่ประกอบขึ้นด้วยการสร้างความหมายของแต่ละบุคคล โลกแห่งความหมายจึงเป็นโลกที่มีการต่อสู้และต่อรองเพื่อประกอบสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ด้วยการสร้างความหมาย การรื้อถอนความหมาย และการสร้างความหมายใหม่ ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นผู้มีอำนาจทางการสื่อสาร โดยการประกอบสร้างความหมาย (construction) คือ การสร้างความหมายเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ขึ้นมา ซึ่งอาจเกิดจากการรับรู้โลกรอบตัว สื่อมวลชน หรือสื่อต่างๆ ในขณะที่การรื้อถอนความหมาย (deconstruction) หมายถึง การต่อสู้หรือต่อรองทางความหมายที่อาจเป็นมายาคติเดิมที่อยู่ในสังคมที่อาจมีผลกระทบกับบุคคล กลุ่มคน หรือวัฒนธรรม ส่วนการสร้างความหมายใหม่ (reconstruction) คือ การสร้างหรือปรับปรุงความหมายใหม่โดยการสร้างมุมมองหรือความเข้าใจที่แตกต่างออกไป เพื่อให้เห็นว่าความหมายของสิ่งนั้นๆ สามารถมีหลายแง่มุมหรือความหมายที่แตกต่างกันได้ ซึ่งการสร้างและการเปลี่ยนแปลงความหมายนี้ขึ้นอยู่กับวาทกรรมและการปะทะต่อสู้ทางวาทกรรมที่เข้ามากำหนด

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความหมายทางสังคม เป็นกรอบการศึกษาที่ทำให้เห็นความหมายและความสำคัญที่มีอยู่ในวัฒนธรรมของคนพิจารณาว่า อะไรคือสิ่งที่คนพิจารณาให้ความสำคัญ อะไรคือสิ่งที่พวกเขาต่อต้านและเห็นว่าเป็นปัญหา เป็นต้น และช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงความหลากหลายและความซับซ้อนของมนุษย์และสังคมได้ชัดเจนมากขึ้น และประเด็นที่สำคัญคือ แนวคิดนี้ช่วยทำให้คนไม่พิจารณาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมได้เข้าใจคนชายขอบอย่างคนพิการได้ชัดเจนขึ้น เนื่องจากในโลกที่คนส่วนใหญ่เป็นคนไม่พิการ การทำความเข้าใจความ

พิการที่ผู้คนสัมผัสได้จริงในชีวิตพวกเขาในโลกทางกายภาพเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ แต่สามารถสื่อสารผ่านโลกทางสังคมหรือโลกทางความหมายได้ เช่น การสื่อสารในพื้นที่ของชีวิตประจำวันที่มนุษย์ทุกคนต่างมีประสบการณ์ร่วมกัน ซึ่งแม้จะเป็นพื้นที่เล็กๆ ที่ไม่ค่อยมีคนให้ความสนใจนี้ แต่น่าจะแสดงให้เห็นความหมายเกี่ยวกับความธรรมดาในชีวิตของมนุษย์ ซึ่งคนพิการเป็นหนึ่งในนั้นได้อย่างลึกซึ้งและคมชัดมากยิ่งขึ้น

3.5 แนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (new social movement) มีจุดยืนที่เชื่อว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่เป็นการปฏิรูปที่เข้มข้นและหลากหลายของประชาชนธรรมดาที่เริ่มตระหนักถึงขีดจำกัดของรัฐกับสังคมว่าทุกฝ่ายต่างมีปัญหาในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม มีการครอบงำของสื่อมวลชน เป็นต้น จึงเสนอทางเลือกด้วยการสร้างประชาสังคมให้แข็งแกร่งขึ้นมาในรูปแบบของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบต่างๆ การเคลื่อนไหวทางสังคมจึงไม่ใช่ขบวนการทางการเมืองในแบบที่เคยเป็นมา โดยคุณลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่สามารถแบ่งได้ 3 ประการ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540) คือ ประการที่หนึ่ง ขบวนการเหล่านี้เป็นการตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งวางอยู่บนฐานหลากหลายชนชั้น ประการที่สอง เป็นขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ไม่ผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ เช่น พรรคการเมืองนักการเมือง หรือหวังพึ่งกลไกรัฐเนื่องจากความขัดแย้งใหม่เหล่านี้มีความซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันทางการเมืองในระบบจะจัดการได้ ประการสุดท้าย ขบวนการทางสังคมแบบใหม่ไม่ได้เป็นการเรียกร้องผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ต้องการสร้าง “กติกาสหกรณ์หรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” อันเป็นการช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยม/ความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้ หรือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างวาทกรรมชุดใหม่ในเรื่องนั้นๆ นอกจากนั้น การเคลื่อนไหวทางสังคมมี “สื่อ” ที่ช่วยให้การเคลื่อนไหวทางสังคมดำเนินไปได้ และชุมชนในยุคใหม่ยังเปลี่ยนความหมายจากชุมชนที่ต้องพบปะชุมนุมแบบเห็นหน้ากัน กลายเป็นชุมชนที่

ชุมนุมพบปะกันผ่านสื่อใหม่ ซึ่งทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคยเป็นกลุ่มเล็ก ขยายตัวออกไปเป็นกลุ่มที่มีเครือข่ายใหญ่ขึ้น

แนวคิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ใช้อธิบายลักษณะของการต่อสู้ ที่มักนำประเด็นด้านสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาใช้เป็นประเด็นในการต่อสู้ ร่วมกับการใช้การสื่อสารทางวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมชั้นสูงหรือวัฒนธรรมประชานิยม ต่างๆ มาเป็นเทคนิคในการสื่อสาร การใช้แนวคิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองแบบใหม่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจกลวิธีการสื่อสารของคนพิการในบริบทของการเคลื่อนไหวด้านสังคมเกี่ยวกับความพิการในปัจจุบันได้คมชัดมากขึ้น

3.6 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

สื่อสังคมออนไลน์ หมายถึง สื่อที่มีผู้ส่งสารที่เป็นปัจเจกบุคคลทำการสื่อสารในสังคมเครือข่ายในปัจจุบัน สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร (2562) อธิบายว่า สื่อสังคมออนไลน์ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ ทั้งการเป็นสื่อได้เองโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และยังเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ ที่ทุกคนสามารถสวมบทบาทเป็นได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน จนทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคปัจจุบันที่มีการสื่อสารโดยสื่อสังคมออนไลน์สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญให้เกิดขึ้นได้มากมาย

แอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens, 1991 อ้างถึงใน สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร, 2562) ได้กล่าวถึงการเมืองรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย นั่นคือการเมืองแบบออนไลน์ซึ่งเกิดขึ้นและถูกพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบปัจเจกชน ด้วยการสื่อสารแบบเครือข่ายที่ผสมผสานทั้งสื่อเก่าและสื่อใหม่เข้าด้วยกัน ประเด็นในการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมรูปแบบใหม่นี้ มักเป็นประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม เพศสภาพ ความไม่เท่าเทียม ความพิการ สิทธิมนุษยชน ฯลฯ การเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบใหม่ จึงกลายมาเป็นการผสมผสานกันระหว่างพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัว ความเป็นสากลกับความเป็นท้องถิ่น และสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายมาเป็นพื้นที่ในการรวมตัวกันเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม แนวคิดดังกล่าวใช้อธิบายลักษณะของบทบาทของสื่อออนไลน์กับคนพิการ ในฐานะผู้ใช้สื่อในการสื่อสารเรื่องความพิการ

3.7 แนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ YouTube

ยูทูปเป็นสื่อสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการใช้งานออนไลน์ โดยช่วยให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และแบ่งปันเนื้อหาวิดีโอของตนเอง ยูทูปเป็นแพลตฟอร์มออนไลน์ที่สำคัญ ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่เนื้อหาวิดีโอที่ผู้ใช้สร้างขึ้น และเป็นสื่อที่มีสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในกระบวนการสร้างสื่อมาก ยูทูปเป็นสื่อสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมการใช้งานออนไลน์ โดยช่วยให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และแบ่งปันเนื้อหาวิดีโอของตนเอง นอกจากนั้น ยังเป็นสื่อที่มีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการใช้งาน เพราะเป็นสื่อที่เน้น “การสื่อสารส่วนตัวสู่สาธารณะ” ยูทูปเป็นพื้นที่ที่ผู้ใช้สร้างเนื้อหาในรูปแบบวิดีโอ และมีการเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้ผ่านความสามารถในการกดติดตาม กดไลค์ แสดงความคิดเห็นผ่านวิดีโอออนไลน์ และเป็นพื้นที่ในการเผยแพร่เนื้อหาที่อาจขัดแย้งและที่ขัดต่อกับวัฒนธรรมในสื่อที่มีอยู่เดิม

ยูทูปมีบทบาทในการเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้ ตัวสื่อ และสังคมออนไลน์ ด้วยการสร้างความเชื่อมโยงด้วยการแสดงความคิดเห็น การแชร์ และการอภิปรายในวิดีโอได้ และคุณลักษณะของยูทูปที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของผู้ใช้ในกระบวนการสร้างสรรค์และการแบ่งปันเนื้อหาบนยูทูป ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมการใช้งานออนไลน์ที่ให้ความเสรีในการสื่อสารและสร้างสรรค์ผ่านวิดีโอออนไลน์ โดยมีวิธีการใช้งานดังนี้ (Burgess and Green, 2013)

1. View หมายถึง การรับชมวิดีโอบนยูทูป ผู้ใช้ยูทูปสามารถค้นหาวิดีโอที่สนใจและดูเนื้อหาที่อัปโหลดโดยผู้ใช้อื่นๆ บนแพลตฟอร์มนี้ ซึ่งการรับชมวิดีโอเป็นกิจกรรมหลักบนยูทูป
2. Share หมายถึง การแบ่งปันวิดีโอหรือเนื้อหาที่ผู้ใช้ชื่นชอบหรือเห็นว่าน่าสนใจกับผู้อื่นผ่านสื่อสังคมออนไลน์หรืออื่นๆ เช่น การแชร์ลิงก์หรือโพสต์บนสังคมออนไลน์อื่นๆ
3. Embed หมายถึง การนำโค้ดที่มีอยู่บนยูทูป เพื่อฝังวิดีโอลงในเว็บไซต์หรือบล็อกอื่นๆ โดยที่วิดีโอที่รับชมได้โดยตรงในเว็บไซต์หรือบล็อกนั้นๆ

4. Discuss หมายถึง การแสดงความคิดเห็นและเข้าร่วมการอภิปรายเกี่ยวกับวิดีโอบนยูทูป ผู้ใช้สามารถแสดงความคิดเห็นหรือเข้าร่วมการอภิปรายเกี่ยวกับวิดีโอในพื้นที่ความคิดเห็นของวิดีโอ

ในมิติของผลกระทบของสื่อสังคมออนไลน์ยูทูปที่มีต่อสื่อหลัก (mainstream media) อันหมายถึงสื่อมวลชน หรือสื่ออื่นๆ ที่มีบทบาทในสังคม ซึ่งมักอยู่ภายใต้การควบคุมโดยสถาบันหรือบริษัทสื่อ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ วารสาร ภาพยนตร์ เว็บไซต์ข่าว เป็นต้น โดยสื่อหลักมักเน้นการสื่อสารและเนื้อหาที่มีขั้นตอนการผลิตแบบมืออาชีพ ในขณะที่ยูทูปมุ่งไปที่การสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้โดยทั่วไป ยูทูปเปิดโอกาสให้ผู้ใช้สร้างสรรค์เนื้อหาที่หลากหลายและเสรี และวิดีโอบนยูทูปส่วนใหญ่มีลักษณะที่ไม่เหมือนกับสื่อหลัก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการใช้สื่อในทุกทิศทาง ทั้งการผลิต การรับ การแพร่กระจาย และการมีส่วนร่วมของผู้ใช้ (Burgess and Green, 2013)

สุดท้าย จากการทบทวนการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า มีช่องว่างทางการวิจัยที่ยังไม่มีการศึกษาการเล่าเรื่องของคนพิการในบริบทของสื่อออนไลน์ และยังขาดการศึกษาการเล่าเรื่องในมิติที่คนพิการมีบทบาทเชิงรุกในการเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหา ตลอดจนยังไม่มีการศึกษาด้วยแนวคิดชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับคนพิการมาก่อน ที่สะท้อนให้เห็นมิติทางการต่อสู้เชิงอำนาจ และยังไม่มียานวิจัยที่ใช้เครื่องมือวิเคราะห์ด้วยแนวคิดชีวิตประจำวันเป็นหลัก การศึกษาครั้งนี้ช่วยทำให้เห็นว่า การสื่อสารเรื่องเล่าด้วยแนวคิด “การเล่าเรื่อง” เรื่องราวธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนพิการในพื้นที่สื่อออนไลน์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอำนาจทางการสื่อสารให้กับคนพิการมากขึ้น มีปฏิบัติการทางการสื่อสารที่แสดงการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการอย่างไร

4. วิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์ดัวบท (textual analysis) ที่เน้นการศึกษาจากแหล่งข้อมูลประเภทดัวบท คือ คลิปวิดีโอจากช่องรายการบนสื่อสังคมออนไลน์ยูทูป มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

4.1 แหล่งข้อมูลตัวบท

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลคลิปวิดีโอที่มาจากช่องรายการที่ผลิตโดยคนพิการในฐานะผู้สร้างสรรค์เนื้อหา โดยคลิปวิดีโอจากช่องรายการบนสื่อสังคมออนไลน์ยูทูบ สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยคลิปวิดีโอในยูทูบที่ผลิตโดยผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการที่มาจากช่องรายการต่างประเทศโดยมีเนื้อหาที่เป็นภาษาอังกฤษ และที่มาจากช่องรายการของไทย โดยการจำแนกแหล่งข้อมูลออกเป็นต่างประเทศและไทยเป็นไปเพื่อประโยชน์ต่อการแสดงขอบเขตของการเก็บข้อมูลและคัดเลือกตัวอย่าง เพราะในพื้นที่สื่อออนไลน์เป็นพื้นที่ที่เนื้อหาจากภายนอกประเทศและภายในประเทศผสมกันอย่างไม่เห็นเขตแดน การแบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็นต่างประเทศและของไทยทำให้เห็นขอบเขตของแหล่งข้อมูลและคัดเลือกตัวอย่างได้อย่างเป็นระบบ โดยการคัดเลือกแหล่งข้อมูลที่เป็นผู้ผลิตเนื้อหาจากต่างประเทศจะทำให้ได้เนื้อหาที่เป็นตัวแทนที่สื่อเรื่องความพิการในระดับสากล ทำให้เห็นถึงการสื่อสารความหมายเรื่องความพิการที่มีการเคลื่อนไหวที่เข้มข้นจากมุมมองของคนพิการในประเทศต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาก่อน เพราะจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เนื้อหาที่มาจากคนพิการในต่างประเทศมีมาก่อนคนพิการไทยร่วมสิบปี ซึ่งทำให้เห็นการสื่อสารเล่าเรื่องในบริบทของวัฒนธรรมความพิการในระดับสากล ซึ่งเป็น “โลกรอบตัว” โดยรวมว่า มีความก้าวหน้าเกี่ยวกับประเด็นความพิการในแง่มุมใดบ้าง

ส่วนเนื้อหาจากผู้สร้างสรรค์ไทย แม้เนื้อหาอาจไม่แพร่หลายเท่ากับเนื้อหาของคนพิการต่างประเทศ เนื่องจากการสื่อสารด้วยภาษาไทยอาจไม่สามารถเข้าถึงได้เป็นวงกว้างได้เท่าภาษาอังกฤษ และจำนวนผู้ติดตามช่องรายการไม่มีจำนวนมากเท่าช่องรายการของต่างประเทศ แต่การเล่าเรื่องของคนพิการไทยถูกนำเข้ามาศึกษา เพราะการวิจัยสนใจการเล่าเรื่องในระดับบุคคล มุมมองของคนพิการในบริบทของวัฒนธรรมความพิการไทยช่วยทำให้เข้าใจเรื่องสิทธิของคนพิการไทย ที่เป็นเรื่องของ “เรา” ได้ใกล้ชิดมากขึ้น ซึ่งสุดท้ายแล้วจะมีการรวบรวมยอดการสื่อสารการเล่าเรื่องของคนพิการไทยและคนพิการต่างประเทศ เพื่อเห็นวิธีการสื่อสารเกี่ยวกับความพิการที่คนพิการทั้งไทยและต่างประเทศเห็น

เป็นคุณค่าร่วมกัน ในขณะเดียวกัน ผลการวิจัยอาจชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของ
คนพิการไทยและต่างประเทศในการสื่อสารเรื่องความพิการด้วยเช่นกัน

4.2 การคัดเลือกแหล่งข้อมูล

กระบวนการคัดเลือกแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับช่องรายการและคลิปวิดีโอ
โดยผู้วิจัยทำการสังเกตเบื้องต้น และทำการสำรวจช่องของคนพิการในฐานะ
ผู้สร้างสรรค์เนื้อหา โดยพิจารณาจากการกล่าวถึง การแนะนำ และการอ้างอิง
ถึงช่องรายการจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งใน 3 แหล่ง ได้แก่ จากสื่อ จากชุมชนคน
พิการ และจากฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สร้างสรรค์เนื้อหาออนไลน์ เพื่อความน่าเชื่อถือ
ของข้อมูล หลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงทำการคัดเลือกช่องรายการ หลังจากได้ช่อง
รายการทั้งหมด ผู้วิจัยทำการเลือกช่องรายการจากยอดผู้ติดตาม (subscriber)
5 อันดับแรก โดยแยกเป็นช่องรายการของไทยจำนวน 5 อันดับ และช่องรายการ
ต่างประเทศจำนวน 5 อันดับ เพื่อใช้ในการคัดเลือกคลิปวิดีโอต่อไป โดยในการ
คัดเลือกคลิปวิดีโอ ผู้วิจัยคัดเลือกคลิปวิดีโอของแต่ละช่องเรียงตามลำดับ ไม่เกิน
5 อันดับจากแต่ละช่อง โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคลิปวิดีโอจากช่องรายการ
ได้แก่ (1) มีเนื้อหาเกี่ยวกับคนพิการ (2) มาจากช่องของคนพิการในฐานะ
ผู้สร้างสรรค์เนื้อหาหลัก ได้แก่ การเป็นผู้ผลิตเนื้อหาเอง หรือการร่วมผลิตกับ
ผู้อื่น (3) เป็นเนื้อหาที่ผลิตขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 จนถึงช่วงเวลาในการเก็บ
ข้อมูล โดยมีระยะเวลาเก็บข้อมูล 1 เดือน ซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้นจากฐาน
ข้อมูลจากเว็บไซต์ Feedsport (Feedsport, 2022) พ.ศ. 2549 เป็นปีที่เนื้อหา
จากผู้สร้างสรรค์ที่เป็นคนพิการได้เริ่มปรากฏขึ้นในยูทูบ (4) เป็นคลิปวิดีโอ
ที่ได้รับความนิยม (popular video) และคำนวณค่าการมีส่วนร่วมจากยอด
การรับชม (engagement rate view) จากยอดรวมของการมีส่วนร่วม เช่น
การชอบ (like) และการแสดงความคิดเห็น (comment) ต่อยอดการรับชม (view)
ทั้งหมด คูณด้วยร้อยละ ออกมาเป็นค่าการมีส่วนร่วมจากยอดการรับชม (Sehl and
Tien, 2022) โดยค่าการมีส่วนร่วมจากยอดการรับชมของคลิปวิดีโอในการศึกษา
ครั้งนี้ ไม่ต่ำกว่าร้อยละหนึ่ง

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์หัตถ์จากวิดีโอในคลิปที่นำเสนอในยูทูป โดยหน่วยในการวิเคราะห์คือ การวิเคราะห์การเล่าเรื่อง ตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง 7 ด้าน ได้แก่ มุมมองในการเล่าเรื่อง แก่นเรื่อง ชีวิตประจำวัน ตัวละคร โครงเรื่อง ความขัดแย้ง และการนำเสนอภาพและเสียง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบบันทึกข้อมูล (coding sheet) เพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการเล่าเรื่องทั้ง 7 ด้าน โดยแบบบันทึกข้อมูลมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลหัตถ์

องค์ประกอบในการเล่าเรื่อง	ความหมายและองค์ประกอบย่อย
1. มุมมองในการเล่าเรื่อง	มุมมองในการเล่าเรื่องแบบบุรุษที่หนึ่ง บุรุษที่สอง และบุรุษที่สาม และมุมมองในการเล่าเรื่องที่มาจากคนพิจารณาที่มีลักษณะใดบ้าง
2. ชีวิตประจำวัน	กิจกรรมใดๆ ที่มนุษย์ปฏิบัติเป็นธรรมดา ได้แก่ งาน กิจวัตร กิจกรรมยามว่าง และกิจกรรมเชิงความสัมพันธ์
3. แก่นเรื่อง	แนวความคิดหลักในการเล่าเรื่อง เป็นความคิดรวบยอดที่เจ้าของเรื่องต้องการนำเสนอ เป็นจุดรวมที่เป็นศูนย์กลางของเรื่อง
4. ผู้ดำเนินเรื่อง	1. ลักษณะของผู้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ แบบเดี่ยว แบบคู่ หรือแบบกลุ่ม 2. ความสัมพันธ์ของผู้ดำเนินเรื่องกับคนอื่นๆ ได้แก่ แบบครอบครัว แบบคนรัก แบบเพื่อน หรือแบบคนรู้จัก 3. บทบาทของผู้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ บทบาทหลัก บทบาทรอง หรือบทบาทเคียงคู่ 4. การกระทำของผู้ดำเนินเรื่อง เช่น การสาริต การตอบคำถาม การประท้วง การแสดงความสามารถ การทดลองมีประสบการณ์ หรืออื่นๆ
5. โครงเรื่อง	โครงสร้างในการเล่าเรื่อง ได้แก่ 1. จุดเริ่มต้น ความสนใจให้ติดตามเรื่องราว เปิดเผยประเด็น ปัญหา หรือปมความขัดแย้งต่างๆ 2. ภาวะวิกฤต การดำเนินเรื่องราว และปมปัญหาต่างๆ เพิ่มมากขึ้น มีการแก้ปัญหา 3. จุดจบ มีการคลี่คลาย และมีการสิ้นสุดของเรื่องราวและการทิ้งท้ายให้คิด
6. การนำเสนอด้านภาพและเสียง	1. ด้านภาพ ประกอบด้วย - ขนาดและระยะภาพ ได้แก่ ขนาดภาพระยะไกล ขนาดภาพระยะปานกลาง และขนาดภาพระยะใกล้ - มุมกล้อง ได้แก่ ภาพมุมกล้องสูง ภาพระยะสายตา และภาพมุมกล้องต่ำ - การเคลื่อนไหวของกล้อง ได้แก่ การเคลื่อนกล้อง และการไม่เคลื่อนกล้อง 2. ด้านเสียง ได้แก่ เสียงพูดหรือเสียงสนทนา เสียงบรรยาย เสียงดนตรีและเสียงเพลง เสียงบรรยากาศ เสียงประกอบ และเสียงเงียบ

ตารางที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลตัวบท (ต่อ)

องค์ประกอบในการเล่าเรื่อง	ความหมายและองค์ประกอบย่อย
7. ความขัดแย้ง	1. ความขัดแย้งภายในตนเอง 2. ความขัดแย้งกับผู้อื่น 3. ความขัดแย้งกับภายนอก เช่น สังคม และสภาพแวดล้อมต่างๆ

4.4 การวิเคราะห์ตัวบท

การวิเคราะห์ใช้แนวคิดการเล่าเรื่อง ช่วยทำให้เห็นถึงวิธีการเล่าเรื่องของคนพิการว่ามีลักษณะอย่างไร และเพื่อให้เข้าใจว่าทำไมถึงเป็นเช่นนั้น ผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน (practice of everyday life) ของ Michel de Certeau มาเป็นฐานในการทำความเข้าใจถึง “กลวิธีทางการสื่อสารในการต่อสู้ทางความหมาย” เกี่ยวกับความพิการผ่านการเล่าเรื่อง เนื่องจากแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเห็นว่า ความธรรมดาสามัญในชีวิตประจำวันเป็นที่ซ่อนของการบอกเล่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชีวิต และเป็นพื้นที่แสดงความจริงของผู้ที่โดนกดทับในสังคมต่างใช้กิจกรรมในชีวิตประจำวันเพื่อบอกเล่าและต่อสู้กับโครงสร้างทางสังคม การวิเคราะห์ด้วยแนวคิดเรื่องปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน มีความสำคัญในการแสดงให้เห็นถึงการปะทะกันระหว่างอำนาจของโครงสร้างสังคมกับอำนาจของปัจเจกชนคนพิการ ในมิติที่มีการต่อกรกันในทางความหมายเกี่ยวกับความพิการ

นอกจากนั้น เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงความหมายเกี่ยวกับความพิการได้ชัดเจนว่า คนพิการมีการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการอย่างไร ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับความพิการมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ เพื่อเป็นกรอบในการทำความเข้าใจความหมายของความพิการ อาทิ ความหมายของความพิการที่สื่อสารในสังคมสองด้าน ได้แก่ ความพิการเป็นความพิเศษกว่า (superiority) หรือเป็นความด้อยกว่าคนทั่วไป (inferiority) มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ นอกจากนี้ในบริบทของการสื่อสารบนพื้นที่ออนไลน์ ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อทำความเข้าใจกับอำนาจทางการสื่อสารเพื่อทำการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการ

ผู้วิจัยทำการดูตัวบทในคลิปวิดีโอที่ได้รับการคัดเลือกมาศึกษาทั้งหมด และทำการบันทึกข้อมูลลงในตารางบันทึกข้อมูล และวิเคราะห์ถึงวิธีการเล่าเรื่อง ในชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อสังคมออนไลน์ กับการสร้างความหมาย ความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการ โดยจำแนกออกเป็น 7 ประเด็น ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็น เกณฑ์การวิเคราะห์ตัวบท ดังนี้

1. มุมมองในการเล่าเรื่อง เพื่อพิจารณาถึงวิธีการสื่อสารจากมุมมอง ของคนพิการที่มีเงื่อนไขทางความพิการ หรือไม่มีเงื่อนไขความพิการในการสื่อสาร เนื้อหา
2. ชีวิตประจำวัน เพื่อพิจารณาถึงวิธีการสื่อสารถึงการทำให้เห็นถึงวิถี ในชีวิตประจำวันของคนพิการในฐานะคนธรรมดา
3. แก่นเรื่อง เพื่อพิจารณาถึงวิธีการสื่อสารถึงคุณค่าในเรื่องความพิการ ที่มาจากการเล่าเรื่องคนพิการในฐานะคนธรรมดา
4. ผู้ดำเนินเรื่อง เพื่อพิจารณาถึงวิธีการสื่อสารผ่านการกระทำของ คนพิการที่ผู้ดำเนินเรื่องที่น่าเสนอในสื่อสังคมออนไลน์
5. โครงเรื่อง เพื่อพิจารณาถึงวิธีการสื่อสารผ่านโครงสร้างการเล่าเรื่อง เพื่อสร้างความหมายเกี่ยวกับความธรรมดา
6. การนำเสนอด้านภาพและเสียง เพื่อพิจารณาถึงวิธีการสื่อสารผ่าน ภาพและเสียงเพื่อสร้างความหมายเกี่ยวกับความธรรมดา
7. ความขัดแย้ง เพื่อพิจารณาถึงวิธีการสื่อสารเรื่องความขัดแย้งที่ คนพิการใช้ในการสื่อสาร

5. สรุปผลการศึกษา

การศึกษาการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อสังคมออนไลน์ แบ่งเป็นการเล่าเรื่องของคนพิการในต่างประเทศและคนพิการไทย โดยให้เกณฑ์ องค์ประกอบการเล่าเรื่องทั้ง 7 ด้าน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงวิธีการสื่อสาร เพื่อสร้างความหมายความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการ ดังต่อไปนี้

5.1 มุมมองในการเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศและคนพิการไทย ใช้การเล่าเรื่องด้วยมุมมองของผู้เล่าแบบบุคคลที่หนึ่ง โดยมุมมองของการเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศมาจากคนพิการที่เป็นผู้หญิง คนพิการที่นิยามความพิการด้วยตนเอง คนพิการที่เป็นคู่รัก และคนพิการที่ทำอะไรก็ได้ ในขณะที่มุมมองของการเล่าเรื่องของคนพิการไทยมาจากคนพิการที่เป็นผู้หญิง คนพิการที่พึ่งพาตนเองได้ คนพิการที่นิยามความพิการด้วยตนเอง และคนพิการที่แบ่งปันความสุข

ผลการศึกษาสะท้อนวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการ คือ การแสดงการปรากฏตัวของคนพิการในฐานะคนธรรมดาที่สื่อสารด้วยการจัดเงื่อนไขทางความพิการออก โดยมาจากกลุ่มคนพิการ 6 แบบ ดังนี้

1. ผู้หญิง ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในเรื่องความงามและความเป็นแม่
2. คนพิการมีคู่รัก ทั้งคู่รักแบบชายหญิง และคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ โดยความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศ การแต่งงาน การสร้างครอบครัว และการมีบุตร
3. คนพิการที่นิยามความพิการด้วยตนเอง ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในการกำหนดนิยามของสังคมแบบตายตัว เพราะความพิการมีความหลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ ความพิการมีความสลับซับซ้อนทางความหมาย
4. คนพิการพึ่งพาตนเองได้ ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขต่อการตกอยู่สภาพที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น และการขาดความสามารถของบุคคล
5. คนพิการที่ทำอะไรก็ได้ ก็ได้ เช่น เป็นคนตาบอดกระโดดร่มกลางอากาศ หรือคนพิการทางการเคลื่อนไหวดำลงไปได้น้ำ ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขต่อความกลัวหรือความไม่กล้าในชีวิต
6. คนพิการที่แบ่งปันความสุข ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขของชีวิตที่มีความทุกข์เสมอไป แต่คนพิการที่มีทั้งทุกข์และแบ่งปันความสุขให้กับคนอื่นได้

มุมมองในการเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศและคนพิการไทย
สามารถสรุปออกมาดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 มุมมองการเล่าเรื่องแบบบุรุษที่หนึ่งที่จัดเงื่อนไขความพิการ

5.2 ชีวิตประจำวัน

การเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการต่างประเทศและคนพิการไทยเกี่ยวข้องกับกิจกรรมยามว่าง ความสัมพันธ์ และกิจวัตร โดยลักษณะของกิจกรรมยามว่าง ได้แก่ งานอดิเรก การแต่งหน้า การเล่นดนตรี การเดินทางท่องเที่ยว การพูดคุย ส่วนกิจวัตร มีการสื่อสารถึงกิจวัตรที่เกี่ยวข้องกับร่างกายของตนเอง เช่น การรับประทานอาหาร การเตรียมตนเอง (อาบน้ำ แต่งตัว) เป็นต้น สำหรับกิจกรรมด้านความสัมพันธ์ ได้แก่ การสื่อสารชีวิตประจำวันเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ฉันครอบครัว ความสัมพันธ์ฉันคนรัก และความสัมพันธ์ฉันเพื่อน

อย่างไรก็ตาม พบลักษณะการสื่อสารเรื่องความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน การเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศ มีการสื่อสารถึงเรื่องความสัมพันธ์ฉันคนรัก และการสื่อสารเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศที่เด่นชัดกว่าความสัมพันธ์แบบอื่น ในขณะที่การเล่าเรื่องของคนพิการไทย มีการสื่อสารถึงความสัมพันธ์ครอบครัว เช่น แม่-ลูก และพ่อ-ลูก ที่เด่นชัดกว่าความสัมพันธ์แบบอื่น

5.3 แก่นเรื่อง

แก่นของการเล่าเรื่องในคลิป์วิดีโอของคนพิการในสื่อสังคมออนไลน์ พบว่า คนพิการต่างประเทศสื่อสารผ่านแก่นเรื่องเกี่ยวกับอิสรภาพทางร่างกาย ความแตกต่างหลากหลาย การได้รับประสบการณ์ ส่วนคนพิการไทยสื่อสารผ่านแก่นเรื่องเกี่ยวกับความแตกต่างหลากหลายทางความพิการ ประสบการณ์ ความสุข และอิสรภาพทางร่างกาย

วิธีการสื่อสารคือ การแสดงการจุดเน้นเกี่ยวกับสิ่งที่คนพิการให้คุณค่าในชีวิต ซึ่งไม่ต่างกันในฐานะของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าพิการหรือไม่พิการ แสดงให้เห็นถึงแกนกลางที่เป็นคุณค่าของเรื่องความพิการ 5 อย่าง ได้แก่ อิสรภาพทางร่างกาย ความแตกต่างหลากหลาย การได้รับประสบการณ์ การก้าวข้ามอุปสรรค และความสุข ดังที่แสดงไว้ในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การสื่อสารแกนกลางที่เป็นคุณค่าของเรื่องความพิการ

5.4 ผู้ดำเนินเรื่อง

การเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศและคนพิการไทย มีผู้ดำเนินเรื่องเป็นคนพิการที่มีบทบาทหลักในการเล่าเรื่อง และในบางกรณีคนพิการที่เป็นผู้ดำเนินเรื่องหลักมีบทบาทเคียงคู่กับคนไม่พิการด้วย โดยบทบาทเคียงคู่เป็นการสื่อสารถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนพิการและคนไม่พิการ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น พ่อ-ลูก แม่-ลูก พี่-น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างคู่รัก และความสัมพันธ์ของเพื่อน

ในการเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศ มีบทบาทเคียงคู่แบบคนรักเด่นชัดกว่าบทบาทเคียงคู่แบบอื่นๆ ในขณะที่คนพิการไทยมีบทบาทเคียงคู่ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเด่นชัดกว่าบทบาทเคียงคู่แบบอื่นๆ โดยการเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศ ผู้ดำเนินเรื่องใช้การอธิบาย การตอบข้อสงสัย การสาริต การแสดงความสามารถ และการทำประลอง ส่วนการเล่าเรื่องของคนพิการไทย ผู้ดำเนินเรื่องใช้การอธิบาย การตอบข้อสงสัย การสาริต การบันทึกเรื่องราวประจำวัน และการเดินทางท่องเที่ยว วิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการ คือการแสดงตัวตนของคนพิการด้วยการเป็นผู้ดำเนินเรื่องหลัก โดยการแสดงความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ โดยผู้ดำเนินเรื่องเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่ขึ้นอยู่กับประเด็นสำคัญของตอนนั้นๆ และสอดคล้องไปกับลักษณะของเนื้อหาที่สื่อสังคมออนไลน์ต้องการ ได้แก่ การอธิบาย การตอบข้อสงสัยการสาริต การแสดงความสามารถ การให้คนไม่พิการมีประสบการณ์แบบคนพิการ การบันทึกเรื่องราวประจำวัน และการเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การสื่อสารของผู้ดำเนินเรื่องที่เป็นคนพิการในคลิปวิดีโอ ยูทูบ

เนื้อหาวิดีโอในยูทูบ	การกระทำของผู้ดำเนินเรื่องที่เป็นคนพิการ
Explainer Video	การอธิบายเป็นหลักเกี่ยวกับความพิการของตนเอง เพื่อให้ความรู้ กับสังคม
Question and Answer Video	การตอบข้อสงสัย เช่น การตอบคำถามของสังคมเกี่ยวกับความพิการ อาทิ การใช้ชีวิตของผู้คนพิการ เพศของคนพิการ การปฏิบัติกับ คนพิการในสถานการณ์ต่างๆ
Tutorial Video	การสาธิต เช่น การสาธิตการแต่งหน้า การแต่งตัว การทำอาหารร่วมกัน สมาชิกในครอบครัว การทำงานอดิเรกที่ชื่นชอบ การแสดงความชำนาญ
Performance Video	การแสดง เช่น การแสดงการเล่นดนตรี การร้องเพลง
Diary/Vlog Video	การบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน การแบ่งปันประสบการณ์บางอย่างที่ได้ พบและคิดที่น่าสนใจ
Challenge Video	การทำประลอง เช่น การทดลองให้คนไม่พิการปิดตากระโดดร่มกัน คนตาบอด
Travel Video	การเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ต่างๆ ทั้งแบบง่ายและแบบท้าทาย

5.5 โครงเรื่อง

การเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศและคนพิการไทย พบโครงเรื่องตามลำดับแบบพื้นฐาน 3 ขั้นตอน คือ ส่วนต้น ส่วนกลาง และส่วนสรุป โดยไม่มีความซับซ้อน เช่น เริ่มด้วยการเล่าว่ามีปัญหาในชีวิตคนพิการ เริ่มด้วยประเด็นปัญหาที่ต้องการคลี่คลายกับผู้ชมและสังคมทั่วไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น โดยบางส่วนของคลิปวิดีโอ มีการตั้งเรื่องราวเริ่มต้นอยู่บนประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความพิการ และเป็นปัญหาที่คนพิการมักต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน เช่น การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากสังคม และนำไปสู่บทสรุปว่า พวกเขาผ่านปัญหาเหล่านั้นมาได้ โครงเรื่องอีกส่วนต่างจากแบบแรก ที่ไม่ได้เริ่มด้วยปัญหาหรือกล่าวถึงปัญหาเท่าใดนัก แต่มีลักษณะที่เน้นถึงความสุขในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การเล่นสนุก การแสดงความสุขและสุนทรีย์กับเสียงเพลง ความชื่นชอบแฟชั่น ความสวยงาม การใช้เวลากับงานอดิเรก การมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนรอบตัว เป็นต้น โดยสรุปวิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายความธรรมดาเกี่ยวกับความ

พิการ คือการสื่อสารด้วยโครงเรื่องที่แสดงลำดับที่ไม่ซับซ้อนและมีขอบเขตเป็น เรื่องระดับชีวิตประจำวันของบุคคล

5.6 การสื่อสารด้านภาพและเสียง

การเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศและคนพิการไทย พบว่า มีการ สื่อสารด้านภาพที่ใช้ระยะภาพปานกลาง มุมกล้องระดับสายตา ไม่ค่อยมีการ เคลื่อนกล้องมาก ส่วนใหญ่เป็นการตั้งกล้องแบบไม่เคลื่อนกล้อง และการถ่าย ทำด้วยกล้องแบบ handheld ส่วนการใช้เทคนิคด้านเสียงในการเล่าเรื่องคนพิการ ต่างประเทศและคนพิการไทย พบว่า ใช้เสียงธรรมชาติ คือเสียงพูด และเสียง บรรยากาศ ค่อนข้างมาก ส่วนการเล่าเรื่องของคนพิการทางการได้ยิน พบว่า มีทั้งการใช้เสียงพูด ผู้ดำเนินเรื่องที่เป็นคนพิการทางการได้ยินที่ใช้การพูดได้ และ มีการใช้เสียงเงียบ ประกอบการใช้ภาษามือ และคำบรรยายแทนเสียง

วิธีการสื่อสารเพื่อสร้างความหมายความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการ ผ่านการสื่อสารด้านภาพและเสียง คือใช้การถ่ายทำและการตัดต่อภาพเสียงที่ เข้าใจง่ายและไม่ซับซ้อน และไม่ถูกแต่งเติมเสริมด้วยเทคนิคประดิษฐ์ด้านภาพ และเสียง ทำให้ภาพและเสียงที่ออกมามีความไม่สมบูรณ์มากนัก แต่ความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน ไม่ถูกแต่งเติม และไม่สมบูรณ์ สามารถเป็นวิธีการสื่อสารด้วยเทคนิค ด้านภาพเสียง ช่วยสื่อถึงความธรรมดาๆ ที่อยู่ในชีวิตได้ค่อนข้างชัดเจนและตรง ไปตรงมา

5.7 ความขัดแย้งในเรื่อง

การเล่าเรื่องของคนพิการต่างประเทศและคนพิการไทย พบว่า ไม่ใช่ ความขัดแย้งที่อยู่ในตัวเอง หรือขัดแย้งกับคนอื่น ๆ แต่เป็นประเด็นความขัดแย้ง กับภายนอก และเป็นความขัดแย้งที่มองไม่เห็น นั่นคือ ความขัดแย้งระหว่าง สังคมกับคนพิการ โดยเฉพาะวิธีคิดของสังคมที่มีต่อคนพิการ โดยทั้งคนพิการ ต่างประเทศและคนพิการไทยต่างมีประเด็นความขัดแย้งกับสังคมที่แฝงอยู่ในเรื่อง เล่า และค่อนข้างมีความคล้ายกัน ซึ่งจากการศึกษาสรุปได้ 7 ประเด็น ได้แก่

1. ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขที่ต้องถูกกำหนดนิยามไว้แบบตายตัว ความ พิการคือความแตกต่างหลากหลายของมนุษย์

2. ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขแห่งความผิดปกติและความบกพร่อง
 3. ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขต่อความสามารถหรือความประสบความสำเร็จในชีวิต
 4. ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขต่อการขาดอิสรภาพทางร่างกาย
 5. ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขต่อความงามของสตรี สิทธิในการตั้งครรภ์ และเลี้ยงดูบุตร
 6. ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือและพึ่งพาผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา
 7. ความพิการไม่ใช่เงื่อนไขต่อการขาดการพัฒนาตนเองและการขาดความสุขในชีวิต
- ทั้งนี้ การสื่อสารที่แสดงความขัดแย้งของคนพิการกับสังคม สามารถแสดงออกมาได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การสื่อสารที่แสดงความขัดแย้งของคนพิการกับสังคมในการเล่าเรื่อง

โดยสรุป วิธีการสื่อสารความหมายเรื่องความพิการคือความปกติธรรมดา จากการศึกษาตามองค์ประกอบของการเล่าเรื่อง สรุปได้ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปผลการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง

องค์ประกอบของการเล่าเรื่อง	การเล่าเรื่องของผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการต่างประเทศ	การเล่าเรื่องของผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการไทย
ชีวิตประจำวัน	เวลาว่าง กิจกรรม และความสัมพันธ์ (ความสัมพันธ์ด้านคู่รักชัดเจน)	เวลาว่าง กิจกรรม และความสัมพันธ์ (ความสัมพันธ์ด้านคู่พ่อแม่และลูกชัดเจน)
มุมมอง	1. ผู้หญิง ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในเรื่องความงาม 2. คู่รัก/คู่สมรส ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในเรื่องความสัมพันธ์ และการสร้างครอบครัว เช่น ความสัมพันธ์ทางเพศ ความสัมพันธ์ในครอบครัว และการมีบุตร 3. คนพิการที่นิยามความพิการด้วยตนเอง ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในการกำหนดนิยามของสังคมแบบตายตัว เพราะความพิการมีความหลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ ความพิการมีความลื่นไหลทางความหมาย 4. คนพิการที่ทำอะไรก็ได้ เช่น ไม่ว่าเป็นคนตาบอดโคตรร่มกลางอากาศ หรือคนพิการทางการเคลื่อนไหวดำลงไปได้น้ำ ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขต่อความกลัวหรือความไม่กล้าในการใช้ชีวิต	1. ผู้หญิง ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในเรื่องความงามและความ เป็นแม่ 2. คนพิการที่พึ่งพาตนเองได้ ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขต่อการตกอยู่สภาพที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น และการขาดความสามารถของบุคคล 3. คนพิการที่นิยามความพิการด้วยตนเอง ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขในการกำหนดนิยามของสังคมแบบตายตัว เพราะความพิการมีความหลากหลายมากกว่าที่เป็นอยู่ ความพิการมีความลื่นไหลทางความหมาย 4. ผู้แบ่งปันความสุข ที่สื่อสารว่าความพิการไม่เป็นเงื่อนไขของชีวิตที่มีความทุกข์เสมอไป แต่คนพิการที่มีทั้งทุกข์และแบ่งปันความสุขให้กับคนอื่นได้
แก่นเรื่อง	1. อิสรภาพทางร่างกาย 2. ความแตกต่างหลากหลาย 3. การก้าวข้ามอุปสรรค	1. ความแตกต่างหลากหลาย 2. ประสบการณ์ 3. ความสุข 4. อิสรภาพทางร่างกาย
ผู้ดำเนินเรื่อง	คนพิการที่มีบทบาทหลักในการเล่าเรื่องและมีบทบาทเคียงคู่กับคนไม่พิการ ด้วยการสื่อสารเรื่องความสัมพันธ์แบบคนรัก และเพื่อนมากกว่าความสัมพันธ์แบบอื่นๆ และมีการใช้การดำเนินเรื่องด้วยการอธิบาย การตอบข้อสงสัย การสาธิตการแสดงความสามารถ และการทำประลอง	คนพิการที่มีบทบาทหลักในการเล่าเรื่องและมีบทบาทเคียงคู่กับคนไม่พิการ ด้วยการสื่อสารเรื่องความสัมพันธ์แบบแม่-ลูกมากกว่าความสัมพันธ์แบบอื่นๆ และสื่อสารด้วยการอธิบาย การตอบข้อสงสัย การสาธิต การบันทึกเรื่องราวประจำวัน และการเดินทางท่องเที่ยว

ตารางที่ 3 สรุปผลการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการตามองค์ประกอบการเล่าเรื่อง (ต่อ)

องค์ประกอบของการเล่าเรื่อง	การเล่าเรื่องของผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการต่างประเทศ	การเล่าเรื่องของผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการไทย
โครงเรื่อง	โครงเรื่องแบบมีส่วนต้น ส่วนกลาง และมีส่วนสรุป <u>ส่วนต้น</u> เกริ่นนำด้วยปัญหาในชีวิตคนพิการ เกริ่นด้วยคำถาม เกริ่นด้วยสิ่งคุ้นเคย และเกริ่นด้วยสิ่งน่าตื่นเต้น <u>ส่วนกลาง</u> ไม่มีลักษณะของการไต่ระดับไปสู่ภาวะวิกฤต แบบการเล่าเรื่องในงานเขียน ละคร หรือภาพยนตร์ <u>ส่วนสรุป</u> แบบมีความสุข (happy ending)	โครงเรื่องแบบมีส่วนต้น ส่วนกลาง และมีส่วนสรุป <u>ส่วนต้น</u> เกริ่นนำด้วยคำถาม เกริ่นด้วยเหตุการณ์ไม่คาดคิด สิ่งที่น่าตื่นเต้น เกริ่นด้วยการบอกกล่าวชักชวน เกริ่นด้วยสิ่งคุ้นเคย <u>ส่วนกลาง</u> ไม่มีลักษณะของการไต่ระดับไปสู่ภาวะวิกฤต แบบการเล่าเรื่องในงานเขียน ละคร หรือภาพยนตร์ <u>ส่วนสรุป</u> แบบมีความสุข (happy ending)
การสื่อสารด้านภาพและเสียง	การสื่อสารด้านภาพและเสียงในการเล่าเรื่องของคนพิการในต่างประเทศที่ใช้ระยะภาพปานกลาง มุมกล้องระดับสายตา ไม่ค่อยมีการเคลื่อนไหวกล้องมาก และส่วนใหญ่เป็นการตั้งกล้องแบบไม่เคลื่อนไหว และการถ่ายทำด้วยกล้องแบบ handheld รวมถึงการใช้เสียงพูดและเสียงบรรยากาศ เป็นหลักในการสื่อสาร คนพิการทางการได้ยินในกลุ่มคนที่ใช้การพูดได้ ใช้การพูดในการสื่อสาร	ระยะภาพปานกลาง มุมกล้องระดับสายตา ไม่ค่อยมีการเคลื่อนไหวกล้องมาก และส่วนใหญ่เป็นการตั้งกล้องแบบไม่เคลื่อนไหว และการถ่ายทำด้วยกล้องแบบ handheld รวมถึงการใช้เสียงพูดและเสียงบรรยากาศ เป็นหลักในการสื่อสาร และใช้เสียงเงียบในการเล่าของคนพิการทางการได้ยิน
ความขัดแย้ง	1. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขที่ต้องถูกกำหนดนิยามไว้แบบคงตัว ความพิการคือแตกต่างหลากหลาย 2. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขที่หมายถึงความผิดปกติ ความบกพร่อง 3. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขต่อความสามารถหรือความประสบความสำเร็จในชีวิต 4. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขต่อการขาดอิสรภาพทางร่างกาย 5. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขต่อความงามของสตรี	1. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขต่อความงามและสิทธิในการตั้งครุฑและเลี้ยงดูบุตรของสตรี 2. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขต่อการขาดอิสรภาพทางร่างกาย 3. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขที่หมายถึงความผิดปกติ ความบกพร่อง 4. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขที่ต้องถูกกำหนดนิยามไว้แบบคงตัว ความพิการคือแตกต่างหลากหลาย 5. ความพิการ ไม่ใช่เงื่อนไขที่จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือและพึ่งพาผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา คนพิการสามารถดำรงชีวิตได้อย่างอิสระ พึ่งพาตนเอง พัฒนาตนเอง และแสวงหาความสุขในชีวิตได้ด้วยตนเอง

6. อภิปรายผล

การอภิปรายผลมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

6.1 วิธีการสื่อสารเชิงการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการในสื่อออนไลน์

งานศึกษาชี้ให้เห็นว่า จากการสื่อสารที่เกิดจากคนพิการในพื้นที่สื่อออนไลน์ ความพิการกลายเป็นทุนในเรื่องเล่าของคนพิการเอง ความพิการสามารถสร้างมุมมองที่หลากหลายให้กับเรื่องราวได้ โดยเฉพาะการนำเสนอตัวตนและคุณค่าที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อสังคมในการเข้าใจ รับรู้ และเคารพต่อความแตกต่างของผู้คนในสังคม และประเด็นที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การเปิดมุมมองต่อความหมายเกี่ยวกับความพิการที่มาจากคนพิการ ทำให้ความหมายของคนพิการ อยู่ในฐานะ “ทุน” (capital) นั่นคือทุนมนุษย์ที่เป็นปัจจัยการผลิตที่มีค่าในสังคม ที่สามารถช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความเชื่อมโยงทางสังคมในประเด็นที่เกี่ยวกับการลดทอน การกีดกัน และการเลือกปฏิบัติระหว่างคนในสังคมได้ ในส่วนนี้จึงเป็นการอภิปรายว่า คนพิการใช้ความพิการเป็นทุนในการเล่าเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของตนเองอย่างไร โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1.1 การสื่อสารที่เน้น “การปรากฏตัว” ของคนพิการในการเล่าเรื่อง

การสื่อสารความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการของผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการ เป็นการสื่อสารที่เน้นการปรากฏตัว (presence) ของคนพิการ ผ่านทั้งมุมมองในการเล่าเรื่อง และผู้ดำเนินเรื่องที่เป็นคนพิการ ที่ค่อนข้างแตกต่างออกไปจากการนำเสนอในพื้นที่สื่ออื่นๆ เช่น คนพิการที่เป็นเพศหญิงกับการสื่อสารเรื่องความงามและสิทธิในการตั้งครรภ์ คู่รักที่เป็นคนพิการแต่งงานกับคนไม่พิการสื่อสารเรื่องเพศ คนพิการที่พึ่งพาตัวเองได้สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้ ตลอดจนคนพิการที่นำเสนอความพิการและความแตกต่างทางความพิการ เช่น คนหูหนวกที่พูดได้ หรือคนพิการที่มีชีวิตทั้งทุกข์และสุข เป็นต้น ลักษณะการสื่อสารที่เน้นการปรากฏตัวของคนพิการต่างๆ ที่หลากหลายมากขึ้น น่าจะมาจากจิตสำนึกของคนพิการในฐานะปัจเจกชนผู้กระทำการที่ต้องการต่อรองความหมาย

เกี่ยวกับความพิการให้หลากหลายมากขึ้น บนเงื่อนไขทางการสื่อสารที่เอื้ออำนวยบนพื้นที่ออนไลน์ และอาจกล่าวได้ว่า การปรากฏตัวของคนพิการ คือการปรากฏตัวของปัจเจกผู้กระทำการที่ต้องการต่อสู้เชิงความหมายเกี่ยวกับความพิการ และพยายามสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความพิการจากมุมมองของคนพิการที่เป็นคนธรรมดา โดยพยายามขจัดเงื่อนไขเกี่ยวกับความพิการออกไป

การสื่อสารที่เน้นการปรากฏตัวของคนพิการ ถือเป็นลักษณะของการพยายามสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ สอดคล้องกับคำอธิบายของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) ที่ว่า การเมืองแบบใหม่และการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (the new politics and the new social movements) เป็นแนวคิดที่มองการเคลื่อนไหวเรียกร้องของคนธรรมดาที่ทำการตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นความขัดแย้งที่วางอยู่บนฐานที่หลากหลาย ได้แก่ เรื่องเพศ เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่หลากหลาย เป็นต้น ความขัดแย้งชุดใหม่ที่อยู่ในบริบทของสังคมที่มีความหลากหลาย ข้ามไขว้ มีความยุ่งยาก และสลับซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันหลักทางการเมืองและสังคมที่ดำรงอยู่จะสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้ได้ จึงเกิดรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาชนหรือคนธรรมดา เพื่อปะทะกับความขัดแย้งด้วยตัวเอง จึงมีลักษณะที่เป็นการเมืองที่เน้นการปรากฏตัว (the politics of presence) ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ที่เปิดพื้นที่ให้กับบรรดากลุ่มคนที่โดนปิดกั้น เกือบกีดให้มีสิทธิมีเสียงเพิ่มมากขึ้น และการปรากฏตัวไม่เพียงแต่แสดงการ “มีอยู่” ของคนพิการเท่านั้น แต่ “ความธรรมดา” ในฐานะของความเป็นมนุษย์ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน ได้ถูกทำให้เห็นเป็นภาพ (visualized) ออกมาอย่างชัดเจน

นอกจากนั้น การสื่อสารที่เน้นการปรากฏตัวของคนพิการ มีลักษณะการสื่อสารเชิงรุกที่อาจสร้างความเคลื่อนไหวและขับเคลื่อนเกี่ยวกับความพิการได้ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) อธิบายว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ต้องการสร้าง “กติกาหรือกฎเกณฑ์ชุดใหม่ในการดำรงชีวิต” อันเป็นการช่วงชิงการนำในการสร้างค่านิยมและความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ต่อสู้ หรือเป็นการ

เคลื่อนไหวเพื่อสร้างวาทกรรมชุดใหม่ในเรื่องนั้นๆ และการสื่อสารที่เน้นการปรากฏตัวของคนพิการ คือการแสดงบทบาททางการสื่อสารเพื่อกำหนดความหมายใหม่ๆ ที่แตกต่างจากเดิม ซึ่งวิธีการการสื่อสารที่เน้นการปรากฏตัวของคนพิการอย่างเข้มข้น น่าจะเป็นการต่อสู้กับการสื่อสารเกี่ยวกับความพิการที่มักไม่เน้นให้คนพิการปรากฏตัวอย่างแท้จริงในพื้นที่สื่ออื่นๆ โดยเฉพาะในพื้นที่สื่อมวลชน ที่ประเด็นเรื่องสิทธิและเสียงคนพิการมักหายไป (absence) และความพิการมักถูกบอกเล่าโดยผู้อื่นที่ไม่ใช่คนพิการ ลักษณะเช่นนี้ทำให้สังคมอาจเกิดจิตสำนึกที่ผิดพลาดเกี่ยวกับความพิการได้ การเล่าที่มาจากคนพิการมีจิตสำนึกเพื่อคนพิการที่ต้องการแก้ไข เปลี่ยนแปลงปัญหาต่างๆ ของคนพิการ และผู้ดำเนินเรื่องเป็นคนพิการเป็นหลัก ทำเรื่องที่ดีใกล้ตัวให้เข้ามาใกล้ตัวผู้รับสารมากขึ้น จนทำให้เกิดการกระตุ้นประเด็นต่างๆ ที่คนพิการต้องการสื่อสาร และรบกวนสภาพทางสังคมบางอย่างที่เคยเป็นมา ทำให้ประเด็นหรือปัญหาต่างๆ ที่อยู่รอบตัวคนพิการ เป็นเรื่องที่น่าสนใจขึ้นมาได้

แม้ว่าการเล่าเรื่องของคนพิการในสื่อออนไลน์มีปฏิบัติการทางการสื่อสารที่เน้นการปรากฏตัว ซึ่งมีลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ อยู่ในที่ และทำให้ประเด็นบางอย่างเป็นเรื่องที่สังคมจุกจิกและหันมามองได้ แต่ลักษณะของการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีลักษณะต่างคนต่างทำ กล่าวคือ แม้ว่าการสื่อสารเกี่ยวกับความพิการมีทิศทางของการต่อสู้ทางความหมายในทิศทางเดียวกัน เช่น การสื่อสารถึงแกนกลางและคุณค่าเกี่ยวกับเรื่องความพิการ ความขัดแย้งกับสังคมต่างๆ เป็นต้น แต่การสื่อสารยังค่อนข้างอยู่ในระดับของการปฏิบัติการเคลื่อนไหวในระดับบุคคล (individual movement) และเป็นไปตามอริยาไศยของแต่ละคน ยังไม่มีลักษณะของการรวมกลุ่มหรือก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคม (social movement) ในเชิงนโยบาย

ความน่าสนใจจากผลการศึกษาทำให้เห็นการปฏิบัติการทางการสื่อสาร อาจจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ทั้งในส่วนของการสื่อสารในระดับย่อย ควบคู่ไปกับในระดับใหญ่ เพื่อยกระดับการเคลื่อนไหวในระดับบุคคล ให้ก้าวไปสู่การเคลื่อนไหวทางสังคมเกี่ยวกับความพิการที่มีความเข้มข้นมากขึ้นได้ และ

คำนึงถึงศักยภาพของสื่อสังคมออนไลน์ที่สามารถสื่อสารประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับความพิการ ขยายประเด็นความพิการให้เป็นที่รับรู้สาธารณะให้มากขึ้น ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างคนพิการและไม่พิการได้ค่อนข้างตรงไปตรงมา มีความหลากหลาย และเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสในการอภิปรายถกเถียงกันได้ ซึ่งเป็นพื้นที่เชื่อมต่อคนพิการและคนไม่พิการในบริบทของการสื่อสารที่ทุกคนต่างมีส่วนร่วมทางการสื่อสารได้

6.1.2 การใช้เนื้อหาสาระ “ความธรรมดาในฐานะความเป็นมนุษย์”

เมื่อนำแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของ Michel de Certeau มาพิจารณา แนวคิดดังกล่าวตั้งต้นด้วยความเชื่อว่า คนทั่วไปถูกรอบล้อมไปด้วยความรู้ที่ถูกทำให้เป็นธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นจากโครงสร้างทางสังคมที่เหนือไปกว่าตนมาก จนทำให้เกิดภาวะไม่รู้เนื้อรู้ตัว หากปล่อยให้การครอบงำดำเนินต่อไป มนุษย์จะเกิดภาวะการแปลกแยกไปจากสังคม แต่ชีวิตประจำวันเป็นพื้นที่แสดงถึงศักยภาพในการรับมือ เผชิญและต่อรองของคนธรรมดา กับอำนาจที่เกิดจากโครงสร้างวิธีคิดของสังคมได้

ความรู้เกี่ยวกับความพิการเกิดจากโครงสร้างของสังคม และมีการประสานห้อมล้อมคนพิการจากทุกทิศทาง ไม่ว่าจะเป็นชุดความรู้ในมิติทางความเชื่อ ศาสนา วิทยาศาสตร์ การแพทย์ สื่อมวลชน เป็นต้น โดยวาทกรรมเกี่ยวกับความพิการเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญของยุทธศาสตร์ (strategy) ในการสร้างความหมายเกี่ยวกับความพิการในสังคม อีกทั้งยังมียุทธศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งทำงานประสานสอดคล้องกันไป เช่น กฎหมายแรงงานเกี่ยวกับความพิการ การสังคมสงเคราะห์คนพิการ ระบบลดหย่อนภาษีในภาคธุรกิจที่มีการจ้างงานคนพิการ การกำหนดเกณฑ์การจำแนกแยกแยะคนพิการตามลักษณะทางร่างกาย และจิตใจ ฯลฯ ความรู้เกี่ยวกับความพิการจึงมีลักษณะที่ตรึงแน่นทางความหมายในสังคม ที่มีผลกระทบต่อดัตถนของคนพิการ คนพิการส่วนหนึ่งจึงพยายามใช้การปฏิบัติการในชีวิตประจำวันผ่านการสื่อสารในพื้นที่ที่พวกเขาทำได้ ในการต่อรองกับอำนาจของโครงสร้างวิธีคิดของสังคมที่ห้อมล้อมตนเอง

การต่อสู้หรือกลวิธี (tactics) ตามแนวคิดปฏิบัติการในชีวิตประจำวัน เป็นการต่อสู้ผ่านกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และจุดสำคัญของการต่อสู้มีลักษณะที่เล่นที่จริง แต่แอบแฝงนัยของการต่อต้านเอาไว้ในการสื่อสารถึงชีวิตประจำวัน การใช้เนื้อหาสาร “ความธรรมดาในฐานะความเป็นมนุษย์” ของคนพิการจึงเป็นการใช้กลวิธีทางการสื่อสารของคนพิการที่แฝงนัยการต่อสู้กับโครงสร้างไว้ค่อนข้างมาก กลวิธีของคนพิการใช้การสื่อสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเวลาว่างมากที่สุด เช่น การเล่น การทำงานอดิเรก การใช้เวลากับครอบครัว เป็นต้น แต่ในเวลาเดียวกัน ก็แฝงเนื้อหาที่แสดงการต่อสู้ในประเด็นทางสังคมเกี่ยวกับความพิการอยู่ในที่ด้วย เช่น การอธิบายถึงความแตกต่างหลากหลายของคนพิการ การระบายถึงการได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่างๆ เป็นต้น

ที่สำคัญ ลักษณะของกลวิธีในการสื่อสารเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน มักเป็นสถานการณ์ที่ไม่ได้พิเศษ และเป็นสิ่งปกติในชีวิตของมนุษย์ และเป็นประสบการณ์ของมนุษย์ทุกคนที่สัมผัสและเข้าใจได้โดยไม่มีความซับซ้อนหรือยากลำบากในการทำ ความเข้าใจ หรือเรียกได้ว่า เป็นประสบการณ์ร่วม (common experience) ของคนพิการและไม่พิการในฐานะของความเป็นมนุษย์เหมือนกันทุกคน สอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับความธรรมดาสามัญ (ordinary) แห่งชีวิตประจำวันว่า เป็นสิ่งที่มักไม่ได้รับความสนใจ แต่กลับเป็นพื้นที่แสดงความจริงได้ (สุธาริน คุณผล, 2550) นั่นหมายความว่า การคัดเลือกสารด้วยการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของตนเอง เป็นการสื่อสารถึงสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต่างมีประสบการณ์สัมผัส และรับรู้ร่วมกันได้ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ความธรรมดาสามัญที่ถูกสื่อสารผ่านชีวิตประจำวันคือพื้นที่ในการแสดงความจริง

ประเด็นที่สำคัญคือ การต่อกรกับโครงสร้างสังคมที่เห็นได้ชัดจากกลวิธีทางการสื่อสารของคนพิการ แฝงไปด้วยการเล่าเรื่องความไม่เท่าเทียม เช่น ปัญหาของคนพิการที่ถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกตีตราจากเงื่อนไขทางร่างกายที่แตกต่างไปจากคนไม่พิการ นั้นแสดงว่า การคัดเลือกสารที่เป็นกิจกรรมชีวิตประจำวันของคนพิการ คือการแสดงความหมายเกี่ยวกับความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์เหมือนกัน ในขณะเดียวกัน คือการแสดงความหมาย

เกี่ยวกับความพิการในเชิงต่อสู้กับโครงสร้างวิธีคิดของสังคมที่เป็นปัญหากับคนพิการด้วย อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาเหล่านั้นคือวิธีคิดของสังคมที่ผิดพลาดไปจากความจริงในมุมมองของคนพิการ ได้แก่ วิธีคิดที่ยึดติดกับโลกที่คนส่วนใหญ่เป็นคนไม่พิการ วิธีคิดของสังคมที่ยึดติดคนพิการเป็นฝ่ายต้องรอรับความช่วยเหลือ วิธีคิดของสังคมที่ยึดติดอยู่มาตรฐานทางความงาม วิธีคิดของสังคมที่ยึดติดอยู่กับความสมบูรณ์แบบทางร่างกาย ซึ่งวิธีคิดทางสังคมที่ผิดพลาดเหล่านี้ ทำให้เกิดการตีตรา (stigma) และการเหมารวม (stereotype) เกี่ยวกับความพิการ ซึ่งเป็นความไม่เป็นธรรมที่ซ่อนอยู่ในโครงสร้างวิธีคิดของสังคมในแทบทุกมิติ การเล่าเรื่องในชีวิตประจำวันของคนพิการจึงเป็นกลวิธีทางการสื่อสารที่แสดงการต่อรองทางความหมายเกี่ยวกับความพิการ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของพวกเขา ซึ่งทำให้เห็นว่า ชีวิตประจำวันที่เป็นความธรรมดาสามัญ กลับเป็นพื้นที่แสดงความจริง และการขัดขึ้นกับสภาพทางสังคมที่มีปัญหาบางอย่างไปพร้อมๆ กัน

การเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการ จึงเป็นวิธีการทางการสื่อสารที่แสดงให้เห็นว่า คนพิการกำลังสร้างความหมายเกี่ยวกับความพิการด้วยตนเอง และเป็นปฏิบัติการที่เกิดขึ้นในระดับของบุคคล ที่แสดงการต่อสู้จากการควบคุมของสังคมที่มีอำนาจเหนือกว่า ด้วยการสื่อสารความหมายเกี่ยวกับความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์ ผ่านการใช้สื่อทางออนไลน์ ด้วยวิธีการที่สร้างสรรค์และหลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Michel de Certeau (1984) ที่ให้ความสนใจต่อชีวิตประจำวัน และเห็นว่า แม้นมนุษย์อยู่ในสถานะที่ถูกกำหนดและควบคุมโดยสังคมมาก แต่มนุษย์ก็มีความสามารถในการสร้างความหมายของตนเอง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อแสดงความเป็นตัวตนได้ เช่นเดียวกับ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551) ได้อธิบายว่า โดยปกติแล้วชีวิตประจำวันถูกมองว่าเป็นด้านที่ซ้ำซาก แต่ชีวิตประจำวันก็เป็นเวทีที่วัฒนธรรมหรืออุดมการณ์หลากหลายมาปฏิสัมพันธ์ต่อสู้ และต่อรองกัน ระหว่างอำนาจของโครงสร้าง (structure) และอำนาจของปัจเจกผู้กระทำการ (human agency) และในที่นี้ทำให้เห็นว่า ปัจเจกผู้กระทำการคือกลุ่มคนพิการ ซึ่งแม้ว่าที่ผ่านมาอาจอยู่ในสถานะที่ถูกกำหนดและควบคุมโดยสังคม

แต่คนพิการก็มีความสามารถในการสร้างความหมายของตนเองผ่านการสื่อสารเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อแสดงความเป็นตัวตนของคนพิการได้ การเล่าเรื่องชีวิตประจำวันในสื่อสังคมออนไลน์จึงทำให้คนพิการสามารถประกอบสร้างความหมายใหม่เกี่ยวกับความพิการได้ หรืออีกนัยหนึ่ง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่อ่อนแอสามารถต่อสู้กับผู้ที่มีอำนาจมากกว่า

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในประเด็นที่ว่า การเล่าเรื่องชีวิตประจำวันในสื่อสังคมออนไลน์ทำให้คนพิการ ซึ่งหมายถึงผู้มีอำนาจน้อยกว่าในสังคม มีโอกาสเป็นผู้มีชัยชนะเหนือผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ซึ่งหมายถึงโครงสร้างวิธีคิดทางสังคมต่างๆ นั้น โอกาสของคนพิการในการต่อสู้ทางความหมายและสามารถมีชัยชนะเหนือโครงสร้างวิธีคิดของสังคม หรือมีอำนาจนำในประเด็นความพิการได้นั้น อาจไม่ได้เกิดขึ้นในฉับพลันทันที สอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของ Turner et al. (2020) ที่อธิบายว่า ธรรมชาติของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่โดยกลุ่มที่มีอำนาจน้อยในสังคม อาจต้องใช้เวลามากในการเคลื่อนไหวจนกว่าจะถึงเป้าหมายที่ต้องการ การเคลื่อนไหวมีลักษณะค่อนข้างยาวนาน และไม่ได้มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงสังคมได้ในฉับพลันทันที การเคลื่อนไหวทางสังคมไม่ได้มีลักษณะที่คงอยู่ตลอดไป เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะต่างคนต่างทำ แต่ถึงแม้ว่าการต่อสู้ทางความหมายของคนพิการอาจใช้ระยะเวลานาน และดูไม่มีทีท่าว่าสิ้นสุด หรืออาจหยุดลงเมื่อใดก็ได้ แต่การต่อสู้ทางความหมายของคนพิการในพื้นที่ทางการสื่อสารที่พวกเขาทำได้ เป็นสิ่งสำคัญต่อการเคลื่อนไหวและขับเคลื่อนเกี่ยวกับความพิการ เนื่องจากปัญหาต่างๆ ของคนพิการยังเป็นสิ่งที่คนพิการต่างประสบกันอยู่ และการแก้ไขในระดับใหญ่ เช่น ระดับนโยบาย อาจไม่ได้ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเพียงพอ ทำให้การเมืองระดับย่อย หรือการเมืองภาคประชาชนโดยคนพิการ ต้องเข้ามาช่วยขับเคลื่อนเพื่อสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมให้มากขึ้น เพื่อให้สังคมยับยั้งไปข้างหน้า และเกิดการแก้ไขปัญหาที่ชุกช่อนหรือมีอยู่ให้เกิดขึ้นได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Heller (1970 อ้างถึงใน วิศวัศ ปัญญาวงศ์สถาพร, 2561) ที่เห็นว่า การต่อสู้ของปัจเจกในพื้นที่ทางสังคมต่างๆ มีขึ้นเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนหรือกลุ่ม

ให้พ้นจากการคุกคามของอำนาจที่เหนือกว่า และเรียนรู้การปฏิเสธโครงสร้าง เพื่อเป็นบ่อเกิดแห่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

6.1.3 การออกแบบการสื่อสารเกี่ยวกับ “ความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์”

การออกแบบการเล่าเรื่องในสื่อสังคมออนไลน์ของคนพิการด้วยวิธีการต่างๆ มีความสำคัญต่อการประกอบสร้างความจริง ในส่วนนี้จำแนกออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1) การออกแบบการสื่อสารผ่านโครงเรื่องและการสื่อสารด้านภาพและเสียง

ผลการวิจัยพบการสื่อสารเพื่อสร้างความเรียบง่ายและไม่ซับซ้อน เพื่อสื่อสารถึงความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์ ผ่านการออกแบบโครงเรื่องและการสื่อสารด้านภาพและเสียง ในมิติเกี่ยวกับโครงเรื่อง ที่เสมือนโครงสร้างของการเล่าเรื่อง ช่วยทำให้การเล่ามีระเบียบด้วยการจัดลำดับและมีความชัดเจน โครงเรื่องที่ดีจะช่วยเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ และช่วยในการสร้างเรื่องที่มีความหมาย โดยพบจุดร่วมที่สำคัญของโครงเรื่องจากคลิปวิดีโอต่างๆ นั่นคือ โครงสร้างที่ค่อนข้างไม่มีความซับซ้อน เป็นโครงเรื่องเน้นที่การจัดระเบียบและการนำเสนอเนื้อหาเพื่อสร้างความน่าสนใจได้แบบจบในตอน โดยมีโครงเรื่องแบบ 3 ส่วน ได้แก่ (1) ส่วนบทนำ ที่อธิบายเนื้อหาหรือเป้าหมายของวิดีโอ การแนะนำสถานที่ หรือเกริ่นเหตุการณ์ เพื่อดึงความสนใจของผู้ชม (2) ส่วนเนื้อหาหลัก ที่ประกอบด้วยวิธีการเล่าต่างๆ เช่น การสาริต การเล่าเหตุการณ์ การตอบคำถาม การรีวิวสินค้า การบันทึกเหตุการณ์ การนำเสนอข้อมูลความรู้ต่างๆ เป็นต้น (3) ส่วนสรุป เป็นการรวบยอดเหตุการณ์ สรุปเนื้อหา คำแนะนำ หรือการเชิญผู้ชมให้ติดตามหรือแสดงความคิดเห็น แบ่งปัน ส่งต่อ หรือเชื่อเชิญให้รับชมให้ตอนต่อไป เป็นต้น

ลักษณะโครงเรื่องนี้มีลักษณะที่เป็นไปตามโครงสร้างการเล่าเรื่องแบบพื้นฐาน ดังที่ ขจิตขวัณ กิจวิศาละ (2564) อธิบายว่า โครงเรื่องแบบพื้นฐานสามขั้นตอนได้แก่จุดเริ่มต้น (exposition) ภาวะวิกฤต (climax) และ

จุดจบ (resolution) ทั้งนี้สังเกตได้ว่า โครงเรื่องในการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการ มีลักษณะพื้นฐานเป็นสามขั้นตอน แต่ไม่ได้มีความซับซ้อนในลักษณะต้องไต่ระดับเป็นภาวะวิกฤตหรือมีจุดจบแบบคลี่คลายสถานการณ์แบบการเล่าเรื่องแบบนวนิยาย ละคร หรือภาพยนตร์ โครงเรื่องแบบพื้นฐานสามขั้นตอนค่อนข้างแตกต่างกับกับโครงเรื่องที่ใช้กับนิยายหรือภาพยนตร์ที่มีการโครงสร้างเรื่องแบบยาว

การออกแบบโครงเรื่องแบบพื้นฐานสามขั้นตอนในการเล่าเรื่องของคนพิการ เป็นการออกแบบโครงเรื่องที่ค่อนข้างสอดคล้องกับการสื่อสารบนพื้นที่ออนไลน์ยูทูป ที่เป็นแพลตฟอร์มที่เรียกร้องเนื้อหาที่ไม่มีขนาดยาวและจบในตอน และไม่จำเป็นต้องมีลักษณะที่ไต่ระดับสร้างภาวะวิกฤตในเนื้อหา เนื่องจากโครงเรื่องจำเป็นต้องมีลักษณะที่กระชับ ชัดเจน เข้าใจง่าย และไม่ซับซ้อนเกินไป โครงเรื่องสามขั้นตอนเป็นโครงเรื่องพื้นฐานที่เป็นวิธีการที่สร้างความเข้าใจได้ง่ายในระยะเวลาที่จำกัด ซึ่งเป็นขนาดของคลิปวิดีโอที่สะดวกต่อการรับชม และง่ายต่อการส่งต่อแบ่งปันไปช่องทางการสื่อสารต่างๆ ได้ด้วย โดยสื่อสารผ่านคลิปวิดีโอประเภทต่างๆ เช่น วิดีโอแบบอธิบาย วิดีโอถามตอบ วิดีโอสอนหรือสาธิต วิดีโอบันทึกเหตุการณ์ วิดีโอท่องเที่ยว วิดีโอทำให้ลอง เป็นต้น การออกแบบโครงเรื่องแบบพื้นฐานสามขั้นตอนยังสอดคล้องไปกับการคัดเลือกสารที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของคนพิการ มีความเพียงพอต่อการเล่าเรื่องในเกิดความเข้าใจและสร้างความหมายในเรื่องนั้นๆ ได้

ในมิติเกี่ยวกับภาพและเสียง จากการศึกษาพบว่า การออกแบบการเล่าเรื่องของคนพิการทั้งต่างประเทศและคนพิการไทย มีจุดร่วมที่สำคัญคือ การใช้การสื่อสารภาพที่เรียบง่าย ได้แก่ การสื่อสารด้านภาพที่ใช้ระยะภาพปานกลาง มุมกล้องระดับสายตา อีกทั้งไม่ค่อยมีการเคลื่อนกล้องมาก และส่วนใหญ่เป็นการตั้งกล้องแบบไม่เคลื่อนกล้อง และการถ่ายทำด้วยกล้องแบบ handheld ทำให้ภาพที่ถ่ายมามีลักษณะไม่ผ่านการตัดต่อแต่งเติมใดๆ มากนัก เช่นเดียวกับการสื่อสารด้านเสียง พบว่า ใช้เสียงธรรมชาติ ได้แก่ การใช้เสียงพูด และเสียงบรรยากาศ ค่อนข้างมาก ไม่ค่อยพบการใส่เสียงประดิษฐ์ หรือเสียงดนตรี

ประกอบ และมีการสื่อสารด้านเสียงที่สอดคล้องไปกับธรรมชาติของคนเล่า เช่น ในการสื่อสารของคนพิการทางการได้ยินของไทย มีการใช้เสียงเจียบตลอดทั้งการนำเสนอ ประกอบการใช้ภาษามือ เป็นต้น

การเล่าเรื่องด้วยการสื่อสารด้านภาพและเสียงเหมาะสมกับการสื่อสารเกี่ยวกับความธรรมดาสามัญในชีวิตประจำวัน เป็นการสร้างความหมายและความเป็นธรรมชาติ การถ่ายทำวิดีโอแบบ candid มักมีความไม่สมบูรณ์แบบที่อาจมีข้อบกพร่องเล็กๆ น้อยๆ ในการถ่ายทำ เช่น การเคลื่อนไหวของกล้องแสงที่ไม่สมบูรณ์ในการถ่ายทำ การบันทึกเสียงไม่ชัด แต่ความไม่สมบูรณ์เหล่านั้นเป็นการแสดงความเป็นอิสระและนำเสนอความจริงของชีวิตประจำวันอย่างเที่ยงตรงตามเหตุการณ์ที่ประสบมา (authenticity) ซึ่งการสื่อสารภาพและเสียงตามสภาพจริง ช่วยสร้างความเชื่อถือ ความจริงใจ ช่วยทำให้เห็นประสบการณ์จริงที่พบในชีวิตประจำวัน การสื่อสารดังกล่าว ทำให้ “ความธรรมดา” ฝังอยู่ในรหัสทางภาพและเสียงในการเล่าเรื่อง การสื่อสารด้านการสื่อสารด้านภาพและเสียงตามความเป็นจริงช่วยสร้างความหมายเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของคนพิการในลักษณะเรื่องของคนมาเล่าตามความเป็นจริง สามารถใช้เป็นพื้นฐาน (baseline) เกี่ยวกับการสื่อสารเรื่องความธรรมดาในความเป็นมนุษย์ แต่การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาด้านภาพและเสียงอื่นๆ เช่น ความคมชัดของคุณภาพวิดีโอ แสงสว่าง และการจัดเสียงเสียงรบกวนที่มากเกินไป อาจช่วยเสริมความดึงดูดต่อผู้ชมได้มากขึ้น

2) การออกแบบการสื่อสารเกี่ยวกับแก่นเรื่องกับความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์

จากการศึกษาพบว่า แก่นเรื่องในการเล่าของคนพิการในสื่อสังคมออนไลน์ มีการนำเสนอเรื่องราวของชีวิตคนพิการเป็นแกนหลัก และมีจุดร่วมที่สะท้อนแก่นเรื่องที่สำคัญในการเล่าเรื่อง คือ แก่นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ได้แก่ การให้คุณค่ากับความแตกต่างหลากหลาย ทั้งในแง่ของความพิการคือความแตกต่างหลากหลายหนึ่งของมนุษย์ และในแง่ที่ว่า ความพิการมีความแตกต่างหลากหลาย ไม่อาจเหมารวมหรือตีตราคนพิการไว้ด้วยความหมาย

เกี่ยวกับความพิการแบบเดิม และการให้คุณค่ากับสิทธิในการเป็นมนุษย์ที่มี
อิสรภาพทางร่างกาย รวมถึงการให้คุณค่ากับประสบการณ์ ความสัมพันธ์ และ
ความสุข

การแฝงแก่นเรื่องเกี่ยวกับศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์
ในการเล่าเรื่องความธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนพิการคือ การสร้างความ
ตระหนักรู้ให้กับสังคมถึงความยากลำบาก ความท้าทายที่คนพิการต้องเผชิญใน
ชีวิตประจำวัน ผ่านการเล่าเรื่องที่เน้นแก่นเรื่องที่ให้ความสำคัญกับความเท่าเทียม
ศักดิ์ศรี และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยไม่กีดกันด้วยเงื่อนไขทางร่างกาย
ที่ช่วยเปลี่ยนแปลงมุมมองและทัศนคติของคนในสังคมต่อคนพิการ และมีโอกาส
ที่กระตุ้นความสนใจและเสริมสร้างความเข้าใจในปัญหาของคนพิการได้มากขึ้น

วิธีการออกแบบการเล่าเรื่องที่มีแก่นเรื่องที่ให้คุณค่าและศักดิ์ศรีของ
ความเป็นมนุษย์ในพื้นที่ออนไลน์ โดยการเล่าจากกลุ่มคนที่อาจเคยโดนกดทับ
มาก่อน จึงช่วยสื่อสารเรื่องราวของคนพิการที่อาจละเอียดอ่อน เป็นเชิงลึก ได้
อย่างตรงไปตรงมาในพื้นที่สื่อที่คนพิการสามารถสื่อสารได้ด้วยตนเอง นอกจากนั้น
การสื่อสารคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในแง่ความเท่าเทียมของคน
พิการ เป็นแก่นเรื่องของการเล่าในชีวิตประจำวันที่ดูเหมือนธรรมดาๆ ของตนเอง
น่าจะเป็นประเด็นทางการสื่อสารที่น่าสนใจในการต่อยอดทางการสื่อสารต่อไปได้
เพราะจากการศึกษาได้พบว่า ความธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนพิการ คือ
การเผชิญกับความไม่เท่าเทียม นั้นแสดงว่า แก่นเรื่องที่ให้คุณค่าและศักดิ์ศรี
ของความเป็นมนุษย์ที่แฝงอยู่ในการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของพวกเขา คือการ
ชูประเด็นเรื่องศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพื่อต่อสู้กับความไม่
เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในจิตสำนึกของสังคมที่คนพิการต่างต้องเผชิญ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าแก่นเรื่องที่เกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็น
จุดร่วมกันในการเล่าเรื่องของคนพิการทั้งต่างประเทศและไทย แต่ในประเด็นเรื่อง
อิสรภาพทางการร่างกายและการใช้ชีวิตในมิติเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ เช่น
อิสรภาพด้านความสัมพันธ์ทางเพศ เป็นประเด็นที่คนพิการในต่างประเทศเล่าเรื่อง
ได้อย่างค่อนข้างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เช่น การเล่าเรื่องของคนพิการ

ในต่างประเทศ ที่สื่อสารถึงการใช้ชีวิตร่วมกันของคู่รักที่เป็นคนพิการและไม่พิการ แต่ทั้งนี้ไม่ได้มีข้อความที่เจาะลึกเกินไปจนกระทบความเป็นส่วนตัวของผู้เล่า แต่พวกเขาพยายามทำความเข้าใจกับสังคมว่า คู่รักแต่ละคู่มีความสัมพันธ์ทางเพศที่เป็นความต้องการของแต่ละคน ซึ่งทุกคนควรให้ความเคารพในความแตกต่างนี้ และมีการนำเสนอในเชิงให้ความรู้ ซึ่งมีความแตกต่างกับการเล่าเรื่องของคนพิการไทย ที่ยังไม่เข้าไปแตะต้องเรื่องอิสรภาพของร่างกายในมิติของความสัมพันธ์ทางเพศ ทั้งนี้ ความแตกต่างดังกล่าวอาจขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จากข้อสังเกตนี้ทำให้เห็นว่า การสื่อสารเรื่องคุณค่าของความเป็นมนุษย์ อาจใช้มิติของความสัมพันธ์ทางเพศในการเล่าเรื่องได้ด้วย โดยทำการออกแบบให้เข้ากับบริบทของสังคมนั้นๆ โดยเมื่อคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เนื้อหาที่นำเสนอภายใต้แก่นเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศศึกษาที่เป็นความธรรมดาของมนุษย์ได้หลากหลายประเด็น เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยทางเพศ ปัญหาทางเพศ หรือการส่งเสริมสุขภาวะทางเพศที่ดีขึ้นในกลุ่มครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นคนพิการ เป็นต้น

3) การออกแบบการเล่าเรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้งที่อยู่ในเรื่อง

ความขัดแย้งที่อยู่ในเรื่องมีส่วนช่วยให้เรื่องราวมีความน่าสนใจ แสดงความซับซ้อน และทำให้ความหมายที่ต้องการสื่อสารมีความชัดเจนขึ้น จากการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งที่อยู่ในเรื่อง เป็นความขัดแย้งภายนอกที่เกิดขึ้นระหว่างสังคมกับคนพิการ ได้แก่ วิธีคิดของคนในสังคม หรือสภาพแวดล้อมบางอย่างทางสังคมที่ไม่เอื้อให้กับคนพิการ โดยไม่มีความขัดแย้งใดๆ ที่เกิดขึ้นภายในตนเอง เช่น ความท้อแท้ สิ้นหวัง ในทางตรงข้ามมักเป็นการสื่อสารของคนพิการที่แสดงศักยภาพในการเผชิญ ฝ่าฟัน และแก้ปัญหา หรือไม่มีการสื่อสารที่มีความขัดแย้งกับคนอื่นๆ ในการเล่าเรื่อง ในทางตรงข้าม มักเป็นการสื่อสารที่แสดงความสัมพันธ์อันดี ทั้งในมิติของความสัมพันธ์ในครอบครัวหรือคนอื่นๆ

การสื่อสารความขัดแย้งกับภายนอกเป็นวิธีการทางการสื่อสารแบบที่แสดงความขัดแย้งกับ “โครงสร้างวิธีคิดของสังคม” ที่เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น จับต้องไม่ได้ ที่มักเห็นว่า คนพิการควรถูกจำกัดในการทำสิ่งต่างๆ ด้วยเงื่อนไขทาง

ความพิการของตนเอง การเล่าเรื่องจึงมักกล่าวถึงประเด็นของเกี่ยวกับจิตสำนึกของสังคมที่สร้างผลกระทบกับคนพิการ และวิธีคิดของสังคมที่อาจเป็นปัญหาอุปสรรคของชีวิตคนพิการ คนพิการจึงพยายามปะทะกับความขัดแย้งนี้ ด้วยการนำเสนอในการเล่าเรื่องความขัดแย้งว่า คนพิการมีลูกได้ และพวกเขาเลี้ยงลูกได้ทัดเทียมกับคนที่ไม่พิการ คนพิการมีคู่รักและมีความสัมพันธ์ทางเพศ ได้เหมือนกับคนอื่นๆ คนที่ไม่มีมือใช้เท้าแต่งหน้า เป็นผู้มีบทบาทในสังคมเกี่ยวกับความงามได้ไม่แตกต่างกับผู้ใด รวมถึงคนพิการไม่ใช่ชีวิตที่มีแต่ความเวทนาและทุกข์ทรมาน แต่คนพิการมีความสุขได้ตามเงื่อนไขชีวิตของตนเอง เป็นต้น

วิธีการสื่อสารที่แสดงความขัดแย้งที่มีต่อโครงสร้างวิธีคิดของสังคม และทำงานควบคู่กันของเรื่องที่แข็งแกร่งเกี่ยวกับศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เป็นจุดเน้นในสิ่งที่เป็นคุณค่าของคนพิการ และมีคุณค่าของเรื่องระดับของการตั้งคำถามกับจิตสำนึกที่ผิดพลาดของสังคม ที่สำคัญ การออกแบบเกี่ยวกับความขัดแย้งที่อยู่ในเรื่องทำให้เรื่องเล่าของคนพิการมีความน่าสนใจตามธรรมชาติของการเล่าเรื่องในสื่อ ที่ต้องแสดงความขัดแย้งของอะไรบางอย่างอยู่ในเรื่องเล่า การสร้างประเด็นความขัดแย้งของคนพิการในการเล่าเรื่อง จึงอาจใช้ประเด็นความขัดแย้งกับสังคมดังที่กล่าวข้างต้น เป็นวิธีการสื่อสารเกี่ยวกับการขัดแย้งที่มีปัญหาในชีวิตของคนพิการในการเล่าเรื่องได้ และต่อยอดการสร้างเนื้อหาที่สร้างสรรค์ต่อไป

6.2 ความพิการคือความปกติและธรรมดา: การสื่อสารเพื่อสร้างความหมายทางการรับรู้ความเท่าเทียม

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า วิธีการสื่อสารที่สำคัญของคนพิการในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์คือการชูค่าความเป็นมนุษย์ จึงน่าสนใจว่า แล้วเพราะเหตุใดคนพิการจึงให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก ตามแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความหมายทางสังคมเห็นว่า ความเป็นจริงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น (constructed) โดยแนวคิดนี้อธิบายว่า มนุษย์มีโลกแวดล้อมรอบตัวอยู่ 2 ระดับ คือระดับแรกคือโลกทางกายภาพ (physical world) และระดับที่สองคือ โลกทางสังคม (social world) (กาญจนา แก้วเทพ, 2554) โดยโลกทางกายภาพเป็นโลกที่เราสัมผัสได้

แต่โลกทางสังคมเป็นโลกแห่งความหมายที่ประกอบขึ้นด้วยการสร้างความหมายของแต่ละบุคคล โลกแห่งความหมายจึงเป็นโลกที่มีการต่อสู้และต่อรองเพื่อประกอบสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับว่า ใครเป็นผู้มีอำนาจทางการสื่อสาร

ในมิติเรื่องความเท่าเทียมในฐานะของความเป็นมนุษย์ ที่เหล่ายูทูปเบอร์ที่เป็นคนพิการต่างทำการสื่อสารทั้งแบบตรงไปตรงมาและแบบแฝงในการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของพวกเขา อาจกล่าวได้ว่า เป็นการต่อสู้ทางความหมายในระดับของโลกทางสังคมผ่านพื้นที่สื่อสารออนไลน์ เพราะในมิติของโลกทางกายภาพนั้น ความเท่าเทียมและเสมอภาคอาจไม่ได้มีอยู่จริง ไม่ว่ามิติของร่างกาย สภาพแวดล้อม และการเข้าถึงทรัพยากร ฯลฯ ไม่เฉพาะแต่คนพิการจะได้รับความเป็นธรรมและเท่าเทียม แต่คนไม่พิการก็ไม่ได้ได้รับความเสมอภาคกับคนพิการในบางขณะ เช่น อาจไม่ได้รับสิทธิบางอย่างแบบคนพิการ หรือบางสิ่งสงวนไว้สำหรับคนพิการ เป็นต้น แต่ในโลกทางสังคมหรือโลกทางความหมาย โดยเฉพาะในพื้นที่การสื่อสารที่คนพิการมีอำนาจมากขึ้น ยังเหลือพื้นที่ในการสื่อสารเพื่อสร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับความพิการในมิติของความเท่าเทียมได้ นั่นคือ อย่างน้อยๆ เป็นการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์ให้เกิดขึ้นได้ ต่อสู้กับโครงสร้างวิธีคิดของสังคมเกี่ยวกับความพิการที่เข้ามามีอำนาจเหนือร่างกายของคนพิการค่อนข้างมาก จนอาจกระทบต่อสิทธิ โอกาส และศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ในการต่อสู้และขับเคลื่อนเรื่องความพิการ คนพิการสามารถมีปฏิบัติการทางการสื่อสารที่สร้างความเป็นจริงเกี่ยวกับความพิการได้ในโลกแห่งความหมาย นั่นคือ ในพื้นที่การสื่อสารออนไลน์ที่พวกเขาสามารถต่อกรกับมายาคติของวิธีคิดของสังคมได้ เพราะฉะนั้นการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ถึงความเท่าเทียม (communication for perceiving equality) จึงเป็นปฏิบัติการทางการสื่อสารในการสร้างรับรู้ถึงความเท่าเทียมได้ในระดับของความรู้สึกนึกคิด ซึ่งคนพิการเน้นย้ำถึงการสร้างการรับรู้ความเท่าเทียมกันในฐานะของความเป็นมนุษย์ในสิทธิและโอกาสที่มนุษย์ทุกคนควรได้รับ โดยไม่มี

การแบ่งแยกด้วยเงื่อนไขเกี่ยวกับความพิการ กล่าวคือ การปฏิบัติต่อผู้คนทุกคนในระดับเดียวกันในฐานะมนุษย์ที่เท่ากัน โดยการสื่อสารผ่านการเล่าเรื่องความธรรมดา (ordinariness) ในชีวิตประจำวัน เป็นการสื่อสารของคนพิการในฐานะ “คนธรรมดา” ที่มีชีวิตเหมือนคนทั่วไปในสังคม

การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ถึงความเท่าเทียมมีความสำคัญในการต่อสู้ทางความหมาย เพราะคนพิการต่างพุ่งเป้าไปยังคุณค่าที่สำคัญที่แสดงถึงความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ทุกคน ได้แก่ ความแตกต่างหลากหลาย อิสระทางร่างกาย สิทธิในการดำรงชีวิต การแสวงหาความสุข จัดการกับความทุกข์ เป็นต้น ที่สำคัญ การสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับความเท่าเทียม คือ การสื่อสารที่ไม่แบ่งแยกคนออกจากกันด้วยใช้ความพิการเป็นเงื่อนไขที่สำคัญกว่าความเป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง โดยเฉพาะการนิยามความหมายความพิการแบบเดิมที่เคยเป็นมา ไม่ว่าจะเป็นการลดทอนค่า (เวทนานิยม) หรือการเชิดชูค่า (วีรชนนิยม) ที่เป็นวาทกรรมความหมายเกี่ยวกับความพิการชุดเดิมที่สังคมกำหนดไว้ ซึ่งค่อนข้างห่างจากความธรรมดา เช่น ความเป็นคนที่ด้อยกว่าคนอื่น (เช่น น่าสงสาร น่าเวทนา น่าสงเคราะห์) หรือความเป็นคนที่เหนือกว่าคนอื่น (เช่น เป็นผู้วิเศษ เป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นวีรชน) สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมาที่พบว่า อำนาจจากโครงสร้างทางวิธีคิดของสังคม ได้แก่ ความหมายที่เกิดขึ้นจากวาทกรรมในสังคมที่สร้างความหมายของความพิการในสังคม ซึ่งประกอบไปด้วย ศาสนาและความเชื่อ การแพทย์ การฟื้นฟู การสงเคราะห์ การเชิดชูและฝ่าฟัน และสิทธิมนุษยชน ทำให้เกิดเป็นความหมายของความพิการหลายประการด้วยกัน ได้แก่ ความพิการคือ วิกฤตกรรม ความพิเศษ ความบกพร่อง อุปสรรคทางร่างกาย สิ่งที่ต้องแก้ไขและฟื้นฟู ความเวทนาหรือสิ่งที่ต้องสงเคราะห์ วีรชนและแรงบันดาลใจ และความหลากหลายของมนุษย์ (ถนอมนวล หิรัญเทพ, 2551; ไวยวุฒิ วุฒิอรรถสาร, 2556; Campbell and Oliver, 2013; Haller et al., 2012) การสร้างความหมายที่เกิดจากโครงสร้างวิธีคิดของสังคมดังกล่าว อาจไม่เพียงพอที่จะจัดการปัญหาเกี่ยวกับความพิการในปัจจุบันได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะความหมายในเชิงสิทธิมนุษยชนที่ยังอาจไม่เข้มข้นในจิตสำนึกของโครงสร้างวิธี

คิดของสังคม ทำให้การจัดการเรื่องความพิการในสังคมยังคงมีปัญหาย้อย่างต่อเนื่อง และยังคงมีความไม่เข้าใจเกี่ยวกับความพิการค่อนข้างมาก เพราะส่วนใหญ่การกำหนดคุณค่าของตัวบุคคลมีแนวโน้มที่ใช้ความพิการเป็นเงื่อนไขเสมอ เช่น ความพิการเป็นเงื่อนไขของความผิดปกติของบุคคล ความพิการเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความน่าเวทนา ความพิการเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดความเป็นวีรชนได้ทันที เป็นต้น

เมื่อสังคมให้ “ค่าของความพิการ” ว่าเป็น “สิ่งที่เป็นอุปสรรคหรือความบกพร่อง” ของมนุษย์ ความพิการจึงกลายเป็น “สิ่งที่ไม่ดี” ต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น สังคมจึงตอบสนองต่อค่าของความพิการออกเป็นสองทาง ประการแรกคือ ความหมายที่สอดคล้องต่อค่าของความพิการว่าเป็น “สิ่งที่ไม่ดี” เช่น ในมิติการแพทย์ ความพิการคือสิ่งบกพร่องที่ต้องแก้ไข พยายามให้ดีขึ้น ในมิติศาสนา ความพิการคือสิ่งไม่ดี เป็นบาปกรรมแต่ชาติก่อนที่ต้องกลับมาชดใช้ ในมิติของการสงเคราะห์ ความพิการคือสิ่งที่น่าเวทนาสงสารต้องช่วยกันบริจาค เป็นต้น ประการที่สอง คือ การตอบสนองต่อความหมายที่ช่วยให้ค่าของความพิการจากสิ่งที่ไม่ดีให้กลายเป็น “สิ่งที่ดี” เช่น คนพิการคือสัญลักษณ์ของความดีงาม เป็นผู้มีความพิเศษ เป็นของขวัญที่ส่งมาจากเบื้องบน เป็นผู้ก้าวข้าม เป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นสิ่งสร้างกำลังใจและแรงบันดาลใจให้กับสังคม ความหมายเกี่ยวกับความพิการสองด้านดังกล่าวถือเป็นความหมายหลักเกี่ยวกับความพิการที่ใช้สื่อสารกันในสังคม

เมื่อมีความหมายแบบด้อยกว่า (inferiority) ว่า ความพิการคือ ความน่าเวทนาน่าสงสาร ความไม่สมบูรณ์แบบคนอื่น ๆ แต่มีความหมายแบบเหนือกว่า (superiority) ว่า คนพิการต้องมีความพิเศษกว่าคนทั่วไปที่ติดตัวมาโดยธรรมชาติ ลักษณะเช่นนี้เป็นความหมายที่ถูกสร้างขึ้นผ่านโครงสร้างวิธีคิดของสังคม ทำให้เกิดความเท่าเทียมแบบเทียมๆ ในจิตสำนึกของผู้คน ไม่ได้ดำรงอยู่ในระดับของความเท่ากันในฐานะของความเป็นมนุษย์ และเมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนจะพบว่า วิธีคิดทางสังคมเช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนพิการโดยตรง แต่อาจกลับทำให้คนพิการถูกมองแบบห่างไกลออกจากความเป็น “มนุษย์” (human) แต่คนพิการกลายเป็น “บางสิ่งบางอย่าง” (thing) หรือสัญลักษณ์บางอย่างให้กับสังคม เช่น

สิ่งสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้คนในสังคม สัญลักษณ์แห่งความเอื้ออาทรสงเคราะห์ช่วยเหลือกันในสังคม เป็นต้น คนพิการอาจถูกตีตราและเหมารวมอยู่กับชุดความหมายเดิมๆ ที่ขาดความหลากหลาย ค่อนข้างแคบและตายตัว และทำให้คนพิการยังคงกลายเป็นคนชายขอบที่อาจถูกกลืนสิทธิและโอกาสในหลายๆ ด้าน แบบที่ผู้คนส่วนใหญ่อาจนึกไม่ถึง และเป็นปัญหาในการจัดการกับความพิการในสังคม

การสื่อสารผ่านการเล่าเรื่องของคนพิการในฐานะ “คนธรรมดา” กับการเน้นย้ำถึง “ค่าของความพิการ” ว่า คือ “ความธรรมดาของความเป็นมนุษย์” ความพิการจึงหมายถึง “สิ่งที่เป็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์” ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างหลากหลาย อิสระภาพในร่างกาย การมีสิทธิและโอกาส ศักดิ์ศรี ความมั่นคง การยอมรับ เป็นต้น ความหมายนี้สอดคล้องกับความหมายด้านสิทธิมนุษยชน ที่คำนึงถึงสิทธิความเป็นมนุษย์กว่าความหมายชุดอื่นๆ และทำให้เกิดความคมชัดมากขึ้นว่า การสร้างความหมายว่า “คนพิการคือคนธรรมดา” เช่นเดียวกับคนทั่วไป เป็นการสื่อสารที่เน้นความสำคัญถึงค่าของความพิการ ที่หมายถึงความธรรมดาของความเป็นมนุษย์ ที่ควรถูกแทนที่กับค่าของความพิการเดิม ซึ่งหมายถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรคหรือความบกพร่อง ทำให้คน (พิการ) ถูกผูกติดอยู่เงื่อนไขทางความพิการอยู่เสมอ ไม่ว่าในมิติใดๆ กล่าวได้ว่า การสร้างความหมายคนพิการว่าคือ “คนธรรมดา” เป็นการกำหนดค่าของความพิการ ที่แตกต่างจาก “สิ่งที่ไม่ดี ความบกพร่อง อุปสรรค ความผิดปกติ” ให้กลายเป็น “สิ่งที่เป็นธรรมดาของมนุษย์” เป็นการชู “คุณค่าความเป็นมนุษย์” ที่มนุษย์ทุกคนต่างมีและเข้าใจอยู่ในจิตสำนึกและปรารถนาในเรื่องนี้ทุกคน

การสร้างความหมายของคนพิการในฐานะ “คนธรรมดา” เป็นการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับ “ค่าของความพิการ” ดังที่กล่าวมา ถือเป็นปฏิบัติการทางสื่อสารที่เป็นไปได้ที่ช่วยพาความหมายเกี่ยวกับความพิการที่ถูกทำให้ไกลไปจากความสามัญธรรมดา ให้กลับเข้าสู่ความธรรมดา (ordinariness) ในฐานะของความเป็นมนุษย์ โดยค่าความพิการที่คนพิการต่อสู้ในสื่อสังคมออนไลน์สอดคล้องกับความหมายเกี่ยวกับ “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” ซึ่งหมายความว่า คุณค่าของความเป็นมนุษย์ทุกคนที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดอย่างเท่าเทียมกัน โดยทุกคนต้อง

ได้รับการเคารพสิทธิในชีวิตและร่างกายของมนุษย์อย่างเสมอภาคกัน (กมลยศ พันธุมาศโกมล และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2565) อาจกล่าวได้ว่า การเล่าเรื่องของคนพิการคือปฏิบัติการทางการสื่อสารที่ต่อสู้โดยตรงไปที่ระดับจิตสำนึกของผู้คนในสังคม

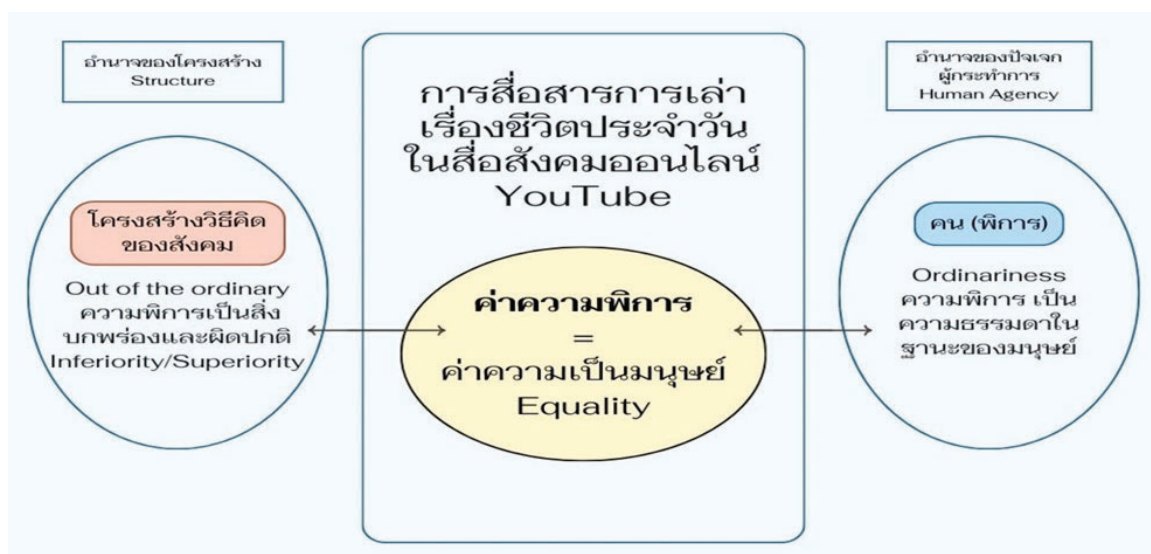
ที่สำคัญ การสื่อสารถึงชีวิตประจำวันที่ธรรมดาเหมือนกันทุกคน คือการชูคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนต่างเข้าใจกันได้ มีประสบการณ์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน การได้รับการยอมรับ การต้องการพัฒนาตนเอง ความสุข ความทุกข์ ฯลฯ การสื่อสารของคนพิการในสื่อออนไลน์จึงได้พาความหมายของความพิการให้เข้าใจใกล้กับความธรรมดาได้มากกว่าที่เป็นอยู่ และเป็นเสมือนบันไดขั้นแรกที่สำคัญต่อการสื่อสารเชิงต่อสู้เกี่ยวกับความพิการ ที่ทำให้ความหมายเกี่ยวกับความปกติ (normality) ในสังคมค่อนข้างแตกต่างจากที่เคยเป็นมา กล่าวคือ จากเดิมความพิการถูกนิยามว่า คือกลุ่มคนที่มี “ความผิดปกติ” แต่การสื่อสารของคนพิการที่ผ่านการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของพวกเขาเอง ได้แสดงให้เห็นว่า แม้พวกเขามีเงื่อนไขทางร่างกายที่แตกต่างกัน แต่ชีวิตของคนพิการ “ไม่ผิดปกติ” ไม่ใช่วิถีชีวิตที่ผิดแผกไปจากคนทั่วไป ความธรรมดาสامัญญ์ในชีวิตประจำวันของพวกเขาคือพื้นที่ในการแสดงความจริงเกี่ยวกับความพิการว่า คือความปกติธรรมดาได้ค่อนข้างชัดเจน

นอกจากนั้น การสื่อสารของกลุ่มคนพิการชี้ให้เห็นว่า ในพื้นที่ของชีวิตประจำวันที่เป็นความธรรมดาสามัญ เป็นสมรรถภูมิการต่อสู้ที่เข้มข้นในการช่วยขยับวิถีคิดของผู้คนด้วยการสื่อสารถึง “ความธรรมดา” ไปสู่บันไดอีกขั้นหนึ่ง นั่นคือ ความพิการคือความ “ความปกติ” ของสังคม เพราะการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการแสดงให้เห็นว่า พวกเขา มีวิถีชีวิตและมีความปรารถนาไม่ต่างกัน ในฐานะของความเป็นมนุษย์ ที่สำคัญ จากการศึกษาในงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่า คนพิการมีวิธีการต่อสู้กับกรอบความคิดเดิมที่เกิดจากโครงสร้างวิถีคิดของสังคม โดยเป็นกลุ่มคนพิการที่มีความสามารถ และมีทักษะในการสื่อสาร มีความรู้ทางสื่อดิจิทัล เป็นผู้สนับสนุนให้กับชุมชนคนพิการ และพร้อมแตกต่างให้กับประเด็นที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับความพิการ ด้วยวิธีการที่ไม่มีรูปแบบตายตัว ไม่มีความเป็น

ทางการ มีลักษณะสื่อสารเฉพาะของตน โดยการปรากฏตัวของคนพิการที่มีความแตกต่างหลากหลาย

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสื่อสารต่อผู้ดังกล่าวมีลักษณะที่เป็นการรื้อถอนความหมาย (deconstruction of meaning) จากโครงสร้างวิธีคิดของสังคมที่มีลักษณะค่อนข้างหยุดนิ่งและตายตัว (rigidity) เพราะคนพิการถูกผูกติดอยู่กับเงื่อนไขความพิการอยู่เสมอ แต่การสื่อสารชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ความหมายเกี่ยวกับความพิการกลายเป็นความหมายที่ลื่นไหล เคลื่อนไหว และไม่หยุดนิ่ง (fluidity) มากขึ้น โดยการสื่อสารที่ขจัดเงื่อนไขความพิการออกไป และทำให้เห็นถึงการสร้างความหมายใหม่ (reconstruction of meaning) ว่า คนพิการคือคนธรรมดาเหมือนกับคนทั่วไป มีธรรมชาติ สิทธิ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ไม่แตกต่างกัน และการสร้างความหมายใหม่อาจทำให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ถึงความเท่าเทียมที่สามารถยกระดับในการสร้างความเข้าใจว่า ความพิการคือความปกติของสังคมได้ โดยได้สรุปออกมาเป็นภาพที่ 5 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเล่าเรื่องความธรรมดาในชีวิตประจำวันกับการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการในสื่อออนไลน์

ภาพที่ 5 การเล่าเรื่องความธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อออนไลน์กับการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการ

โดยสรุป การศึกษาการเล่าเรื่องความธรรมดาในชีวิตประจำวันของคนพิการในสื่อออนไลน์ ทำให้เห็นถึงปฏิบัติการทางการสื่อสารเพื่อต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการว่า “คนพิการคือคนคนหนึ่งที่มีความปกติธรรมดาเช่นคนทั่วไป” แต่ต้องประสบกับทัศนคติและวิธีคิดที่ทำให้คนพิการแปลกแยกออกไปในสังคม และการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับค่าของความพิการว่าคือความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์ มีความสำคัญต่อการรื้อถอนมายาคติเกี่ยวกับความพิการในสังคม และนำไปสู่การมองคนพิการในสังคมว่า เป็นมนุษย์ที่มีความปกติ และสังคมที่มีคนพิการอยู่ได้อย่างปกติคือสังคมที่โอบรับความแตกต่างหลากหลาย

6.3 สื่อสังคมออนไลน์ยุคใหม่: พื้นที่แห่งการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ

ในปัจจุบันสื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นสื่อมีบทบาททางการสื่อสารในการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเด็นต่างๆ สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นพื้นที่ที่ทำให้คนพิการมีอำนาจทางการสื่อสารที่สามารถบอกเล่าเรื่องความพิการได้ด้วยตนเอง ที่ค่อนข้างแตกต่างกับการสื่อสารเกี่ยวกับความพิการในสื่อมวลชนอื่นๆ ซึ่งมักสื่อสารความพิการจากมุมมองที่ไม่ได้มาจากคนพิการโดยตรง เช่น อาจผ่านการสื่อสารโดยคนไม่พิการหรือสถาบันสื่อมวลชน สอดคล้องกับความคิดของ Pearson and Trevisan (2015) ที่เห็นว่า สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่ให้คนพิการได้สื่อสารเรื่องราวของตนเองต่อสังคม และเป็นพื้นที่ส่งเสริมวัฒนธรรมการต่อสู้ของคนพิการ

นอกจากนั้น ในมิติทางเทคโนโลยีที่ทำให้สื่อสังคมออนไลน์เป็นสื่อที่ใช้งานง่าย ใช้ได้ในทุกที่ทุกเวลา และไม่ต้องอาศัยความรู้ในการผลิตที่ซับซ้อน ในระดับของการทำงานแบบองค์กรสื่อมวลชน สอดคล้องกับคำอธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะของพื้นที่ออนไลน์ ที่เกิดจากผลของเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นดิจิทัล ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน ส่งผลให้ผู้ส่งสารทำการผลิต การแพร่กระจาย และใช้งานอย่างไม่ซับซ้อนเท่ากับการผลิตจากสถาบันสื่อแบบเดิม และผู้รับสารกลายเป็นผู้ส่งสารได้ เนื้อหาในสื่อสังคมออนไลน์

จึงมีความหลากหลาย สร้างสรรค์ และมีความยืดหยุ่น (อาร์ดา ครุจิต, 2561; Bimber et al., 2005) สื่อสังคมออนไลน์จึงกลายเป็นสมรภูมิต่อสู้ทางการสื่อสารในระดับย่อย (micro) ในการสร้าง “หน่ออ่อน” ของจิตสำนึกเรื่องความธรรมดาเกี่ยวกับความพิการได้

ในขณะที่สื่อมวลชนซึ่งเป็นพื้นที่ทางการสื่อสารแบบมหภาค (macro) แม้ว่าจะเป็นสถาบันทางสังคมที่สามารถสร้างผลทางการสื่อสารได้เป็นวงกว้าง ช่วยระดมผู้คน และสามารถช่วยสร้างประเด็นหรือวาระขึ้นมาให้สังคมสนใจได้ แต่สื่อมวลชนมักนำเสนอความหมายเกี่ยวกับความพิการที่ไม่ครอบคลุมและหลากหลายเพียงพอ สอดคล้องกับการอธิบายเกี่ยวกับศักยภาพของสื่อมวลชนที่ว่า การทำงานของสื่อมวลชน เช่น วิทยุ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ มีกระบวนการผลิตสื่อในเชิงอุตสาหกรรม สื่อมวลชนช่วยขยายการสนับสนุน เกิดการระดมผู้คนและทรัพยากรได้อย่างกว้างขวาง มีส่วนในการผลักดันข้อเรียกร้องต่างๆ และสร้างความชอบธรรมเพื่อให้เป็นที่ยอมรับจนกลายเป็นความคิดทางสังคมกระแสหลักได้ตลอดจนสื่อมวลชนช่วยนำบรรยากาศความขัดแย้งต่างๆ ออกสู่สังคมในวงกว้างมากขึ้นได้ (Gamson and Wolfsfeld, 1993; พิจิตรา สีคามโด้, 2564 อ้างถึงใน ธนากรณ์ อินทร, 2564)

อย่างไรก็ดี สื่อมวลชนยังมีข้อจำกัด เพราะแม้ว่าจะมีพลังมาก แต่สื่อมวลชนมักให้ความสนใจกับการนำเสนอเนื้อหาที่ขายได้ ทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาชน โดยเฉพาะคนชายขอบ ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากสื่อกระแสหลักอย่างที่ควรเป็น สื่อสังคมออนไลน์จึงกลายเป็นช่องทางการสื่อสารที่ตอบสนองต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาชนได้ (สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร, 2562) เนื่องจากสื่อสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนเป็นสื่อได้เองโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ไม่ซับซ้อน และไม่ต้องพึ่งพาท้องถิ่นด้านสื่อแต่อย่างใด และยังเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทุกคนสามารถสวมบทบาทเป็นได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน สร้างเครือข่ายทางสังคมบนพื้นที่ทางสังคมที่ไม่ใช่สื่อมวลชน จนทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคปัจจุบันที่สื่อสังคมออนไลน์สามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้ที่สำคัญ สื่อสังคมออนไลน์ยังเอื้อต่อการเคลื่อนไหวในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วย

ความขัดแย้งใหม่ๆ ที่มีความหลากหลาย ซึ่งรัฐไม่สามารถเข้ามาจัดการได้ทันที และมีประสิทธิภาพ โดยทำอยู่บนพื้นที่ออนไลน์ที่ผู้คนเข้าไปปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนในปัจจุบัน ซึ่งมีผู้กระทำการที่คอยเข้าไปรบกวนสภาพการรับรู้ทั่วไป ให้เป็นประเด็นที่น่าสนใจ และยังส่งต่อ เผยแพร่ และจัดเก็บไว้ เพื่อให้ผู้คนได้เรียกดูในภายหลังได้ด้วย

ในการวิจัยนี้มีขอบเขตของการศึกษาในสื่อสังคมออนไลน์ยูทูป เป็นสมรภูมิแห่งการต่อสู้โดยเล่าเรื่องชีวิตของตนเองไว้ในคลิปวิดีโอต่างๆ โดยคุณลักษณะที่สำคัญ ยูทูปเป็นพื้นที่สื่อที่แพร่กระจายเนื้อหาออกไปในวงกว้าง และสามารถคงอยู่ได้นาน ด้วยความสามารถของตัวสื่อที่สำคัญ 4 ประการ (Burgess and Green, 2013) ได้แก่ การรับชม (view) การแบ่งปัน (share) การฝัง (embed) และการถกเถียงอภิปรายเนื้อหา (discuss) นั้นหมายความว่า ยูทูปเป็นพื้นที่ช่วยสร้างอำนาจทางการสื่อสารให้กับปัจเจกชนในการแลกเปลี่ยนเนื้อหากันได้ง่ายมากขึ้น ด้วยค่าใช้จ่ายที่ต่ำ การผลิตและแพร่กระจายที่ไม่ซับซ้อน และเป็นพื้นที่แห่งการประลองความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนเป็นพื้นที่สร้างเครือข่ายและความเคลื่อนไหวทางสังคมได้ จากการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์สื่อในปัจจุบัน และการศึกษาจากการวิจัยครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่า สื่อสังคมออนไลน์แบบยูทูป อาจเป็นเครื่องมือทางการสื่อสารที่สำคัญชนิดหนึ่งในการต่อสู้เคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการในฐานะกลุ่มคนที่เคยมีอำนาจน้อยในสังคม (weapon of the weak) เพราะยูทูปเป็นเครื่องมือทางการสื่อสารที่สร้างสังคมเครือข่าย (social network) ด้วยการแสดงการ “ปรากฏตัวของคนพิการ” ทำให้เห็นการต่อสู้กับโครงสร้างวิถีคิดของสังคมผ่านเรื่องเล่าขนาดยาวได้ค่อนข้างชัดเจน ยูทูปจึงกลายเป็นสมรภูมิแห่งการต่อสู้ทางการสื่อสารของคนกลุ่มคนพิการ และเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและต่อสู้ในประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียมได้ ซึ่งเป็นประเด็นที่สำคัญของกลุ่มคนพิการกล่าวถึงในการเล่าเรื่องค่อนข้างมากในโลกออนไลน์

จากการศึกษาพบว่า ปฏิบัติการสื่อสารเกี่ยวกับชีวิตประจำวันคือ “การปรากฏตัว” ของคนพิการบนพื้นที่ออนไลน์ ทำให้เห็นความหมายที่มาจากระดับย่อย นั่นคือ “คน” ที่ไม่ยอมรับกับสภาพทางสังคมบางอย่าง คนพิการจึงเป็น “ที่ตั้ง

ของประสบการณ์” และสร้างเนื้อหาเกี่ยวกับความพิการด้วยตัวเอง โดยนำเสนอประสบการณ์และมุมมองของคนพิการ โดยสื่อออนไลน์เป็นพื้นที่ที่คนพิการสามารถเชื่อมความสัมพันธ์กับสังคม และต่อสู้ในการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ การสื่อสารออนไลน์ช่วยให้คนพิการสามารถแบ่งปันประสบการณ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความพิการได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ ยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเสริมความเข้าใจและการรับรู้เกี่ยวกับความพิการในสังคม ผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการพยายามเปลี่ยนแปลงทางความหมายด้วยการกำหนดคุณค่าของตนเองว่า คือ “มนุษย์ธรรมดา” คนหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องไปกับคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์แบบยูทูป ที่เรียกร้องเนื้อหาที่มีความเฉพาะจากผู้คน ตามสโลแกนของยูทูป ที่เปิดโอกาสผู้ใช้ “Broadcast Yourself” (ส่งเสียงและแพร่ภาพด้วยตัวคุณเอง)

อาจกล่าวได้ว่า สื่อสังคมออนไลน์แบบยูทูปเป็นเครื่องมือทางการสื่อสารของคนพิการที่ใช้ในการปฏิบัติการทางสังคมเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว เพราะโดยธรรมชาติของยูทูปเปิดโอกาสให้ผู้คนได้สื่อสารกับสังคมเกี่ยวกับตนเองได้อย่างค่อนข้างอิสระ สอดคล้องกับคำอธิบายของ พัทธ์พสุตม์ สาธุณวัฒน์ (2562) ที่ว่า สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือใช้ในการปฏิบัติการทางสังคม ทั้งการสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์ แบ่งปัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ภาพ เสียงระหว่างกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการผลิตเนื้อหาจากผู้ใช้อสื่อสังคมออนไลน์ (user-generated content) ทำให้เกิดเครือข่ายทางสังคมได้ เช่นเดียวกับที่ สุริดา พัฒนศรีวิเชียร (2562) อธิบายว่า สื่อสังคมออนไลน์ตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมได้ ทั้งการเป็นสื่อได้เองโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และยังเป็นเทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่ทุกคนสามารถสวมบทบาทเป็นได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกัน

นอกจากนั้น ยูทูปเป็นสื่อที่ส่งเสริมการปฏิบัติการทางการสื่อสารของ “คนธรรมดา” และเอื้อให้ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ผลิตเนื้อหาได้ด้วยค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงและการผลิตที่ไม่ซับซ้อน สอดคล้องกับอธิบายของ อภิชาต พุกสวัสดิ์ และ กุลทิพย์ ศาสตรระรุจิ (2556) ว่า สื่อสังคมออนไลน์ยูทูปอาจไม่จำเป็นต้องมี

การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์หรือใช้งบประมาณมหาศาล เมื่อเทียบกับการผลิตเพื่อนงานในสื่อมวลชน ที่เป็นระดับของการปฏิบัติการทางสื่อสารในระดับใหญ่ (macro level) นั้นหมายความว่า สื่อสังคมออนไลน์แบบยูทูปเอื้อต่อการปฏิบัติการทางการสื่อสารในระดับย่อย (micro level) ที่ “คนธรรมดาๆ ทั่วๆ ไป” สามารถสะท้อนประสบการณ์และจิตสำนึกของตนเองได้อย่างเข้มข้น โดยการสื่อสารของตนเอง และจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เนื้อหาการเล่าเรื่องของคนพิการในสื่อยูทูปถือว่าการต่อสู้ในระดับย่อยที่ใช้เนื้อหาในชีวิตประจำวันสื่อสารถึง “ความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์”

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าตัวสื่อสังคมออนไลน์แบบยูทูปค่อนข้างมีศักยภาพในการเป็นสนามต่อสู้ที่สำคัญของคนพิการ แต่ยูทูปเองอาจเป็นพื้นที่ที่อาจมีคนพิการบางกลุ่มที่สามารถเข้ามาใช้พื้นที่นี้ได้มากกว่าคนพิการกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มคนพิการทางสติปัญญาและการเรียนรู้ อาจเข้ามาสื่อสารในพื้นที่นี้ไม่ได้ด้วยตนเอง ทำให้เนื้อหาเกี่ยวกับคนพิการกลุ่มดังกล่าวหายไปจากพื้นที่สื่อได้ด้วยเช่นกัน นั้นแสดงว่า ในพื้นที่ทางการสื่อสารแบบยูทูปอาจไม่ได้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนได้โดยเสมอภาคกันโดยแท้จริง แต่ผู้เข้ามาใช้พื้นที่แห่งนี้จำเป็นต้องมีทุนบางอย่างติดตัวมาด้วย นอกเหนือจากความพิการที่เป็นทุนในเรื่องเล่าของคนพิการที่สำคัญโดยพื้นฐาน แต่ต้องมีทุนทางความรู้ทางการสื่อสาร ทุนทางเทคโนโลยี ทุนทางเครือข่าย เป็นต้น เพราะฉะนั้นกลุ่มคนพิการที่เป็นผู้ส่งสารที่กระตือรือร้น (active agent) ต้องเป็นคนพิการที่เข้าใจและตระหนักถึงสิทธิของตนเอง ต้องการผลักดันปัญหาและพูดถึงปัญหาเรื่องความพิการ เพื่อทำให้ชุมชนและสังคมของคนพิการพัฒนาขึ้น ในขณะเดียวกัน พวกเขาต้องมีทุนวัฒนธรรมที่ใช้ในการสื่อสารได้ เช่น ความรู้ ทักษะทางการสื่อสาร ความเชี่ยวชาญเทคโนโลยี และเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคมต่างๆ เพื่อทำการสื่อสารในพื้นที่แห่งนี้ได้ด้วย

ในพื้นที่สื่อแบบยูทูปที่เป็นพื้นที่แบบธุรกิจด้านสื่อ นอกจากจะทำให้พื้นที่ทางการสื่อสารของยูทูปเป็นพื้นที่ที่ต่อสู้เรื่องสิทธิและความหมายเกี่ยวกับความพิการได้ แต่พื้นที่แห่งนี้ยังเป็นการสื่อสารเพื่อสร้างตัวตนในเชิงรายได้ เช่น การสร้างช่องรายการ การรีวิวสินค้า และการขายของของคนพิการได้ ซึ่งในแง่

หนึ่งก็เป็นพื้นที่ในการสร้างรายได้ให้กับคนพิการได้ แต่ในอีกแง่หนึ่งก็เป็นพื้นที่ที่ไม่ได้อิสระจากการถูกรวบงำด้วยระบบทุนอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่มุมนี้ เป็นได้ว่าพื้นที่สื่อแบบยูทูปเป็นพื้นที่ที่ร่วกับเป็น “ตลาดนัดพบ” ขนาดใหญ่ ที่ทำให้บุคคลได้ส่งเสียงบอกเรื่องราวของตนเองได้ และสื่อสารกับผู้คนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน แต่ตลาดแห่งนี้ก็มีระบบทางเทคโนโลยีที่ทำให้ผู้ใช้อาจถูกจำกัดในการเห็นหรือไม่เห็นอะไร และในขณะเดียวกัน พื้นที่แห่งนี้ก็บังคับให้ผู้ใช้สื่ออยู่ภายใต้ความเป็นธุรกิจอยู่หลายๆ เพราะฉะนั้นการขับเคลื่อนในประเด็นความพิการอาจไม่สามารถใช้สื่อนี้แต่เพียงอย่างเดียวในการขับเคลื่อน แม้ว่าพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเล่าเรื่องเกี่ยวกับความพิการได้ค่อนข้างสูงก็ตาม การขับเคลื่อนเกี่ยวกับความพิการต้องทำในพื้นที่ชีวิตของคนพิการในโลกทางกายภาพด้วย และในพื้นที่สื่อต่างๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การขับเคลื่อนเรื่องความพิการต้องทำให้ในพื้นที่สื่อที่หลากหลาย เพราะเป็นพื้นที่ทางสังคมในโลกแห่งความหมาย และต้องขับเคลื่อนในพื้นที่ทางโลกกายภาพที่ทุกคนต่างสัมผัสได้จริงๆ ด้วย

ประเด็นสุดท้าย สื่อสังคมออนไลน์แบบยูทูปเป็นพื้นที่แห่งการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการหรือไม่ และมีลักษณะอย่างไร อาจกล่าวได้ดังนี้

1) ยูทูปเป็นพื้นที่ทางการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนพิการ (social movement) ได้ อย่างน้อยๆ ในโลกของความหมายเกี่ยวกับความพิการ ในการสร้างการรับรู้ถึงความเท่าเทียม (perceiving equality) เนื่องจากพื้นที่ทางการสื่อสารออนไลน์ที่เป็นโลกทางสังคม (social world) ที่สำคัญในปัจจุบัน แม้ในโลกทางกายภาพ ความเท่าเทียมเสมอภาคกันอาจไม่มีอยู่โดยแท้จริง แต่การต่อสู้ในโลกแห่งความหมายที่พื้นที่สื่อที่พวกเขาทำได้ ถือได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อต่อสู้เรื่องความเท่าเทียมเสมอภาคในฐานะของความเป็นมนุษย์ได้ แม้ว่าอาจไม่ถึงระดับของการผลักดันในทางนโยบาย แต่การเคลื่อนไหวทางสังคมในเชิงความหมายเกี่ยวกับความพิการ ช่วยทำให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับความพิการในความรู้สึกนึกคิดและทัศนคติของสังคม เพื่อต่อกรกับวิธีคิดของสังคมที่เป็นปัญหา

ของคนพิการได้ไม่มากนักน้อย ซึ่งอาจส่งผลทางใดทางหนึ่งต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในโลกทางกายภาพของคนพิการได้มากกว่าที่เป็นอยู่ได้ในเร็ววัน

2) จากการศึกษาครั้งนี้ ยูทูบอาจยังไม่ใช่พื้นที่ในการสร้างการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของคนพิการ อย่างไรก็ตาม ด้วยกลวิธีในการสื่อสารของคนพิการที่เป็นคนเล่าเรื่องได้แสดงการผลักดันประเด็นเรื่องความหมายของความพิการในแบบของตนออกไปยังผู้รับสารกลุ่มอื่นๆ และมีนัยของการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการ มากกว่าการแสดงอัตลักษณ์ของตนเองผ่านพื้นที่เครือข่ายสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะกึ่งสาธารณะกึ่งส่วนตัว เนื่องจากเมื่อพิจารณาตามแนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ที่ให้ความสนใจต่อการรวมตัวเพื่อผลักดันประเด็นเชิงนโยบายต่างๆ ในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงซึ่งในการวิจัยนี้ยังไม่เห็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ของกลุ่มผู้สร้างสรรค์เนื้อหาที่เป็นคนพิการในการรวมตัวกันเพื่อผลักดันเชิงนโยบาย และลักษณะของการเคลื่อนไหวของคนพิการในการเล่าเรื่อง มีประเด็นที่สอดคล้องกับลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่อยู่บ้าง เช่น การเคลื่อนไหวมีลักษณะของปฏิบัติการแบบต่างคนต่างทำ ไม่มีผู้นำ มีลักษณะของการดำเนินการไปแบบไม่มีที่สิ้นสุด และมีจุดร่วมกันของประเด็นในการต่อสู้ คือ การชูค่าเรื่องความเท่าเทียมกันในฐานะของความเป็นมนุษย์ ซึ่งการผลักดันให้เกิดเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ได้จะต้องใช้กลไกและปฏิบัติการทางการสื่อสารแบบผสมผสานกันหลายทิศทาง ทั้งในพื้นที่ทางกายภาพจริง พื้นที่ในสื่อมวลชน และพื้นที่ในสื่อออนไลน์ต่างๆ ร่วมกัน

3) ยูทูบเป็นพื้นที่ในการเคลื่อนไหวในระดับตัวตน (individual movement) จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวเกี่ยวกับความพิการเป็นการสื่อสารที่ปฏิบัติการอยู่ในระดับบุคคล โดยเนื้อหาที่มักเป็นเรื่องราวส่วนตัวของบุคคลที่มีความพิการ โดยการแบ่งปันประสบการณ์การใช้ชีวิตประจำวัน การเผชิญหน้ากับอุปสรรคต่างๆ การให้คำแนะนำในการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีประโยชน์ การตอบข้อสงสัยต่างๆ เกี่ยวกับความพิการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้กับ

ผู้ที่สนใจหรือคนอื่นๆ ได้มองเห็นและเข้าใจมุมมองที่ถูกต้องและลึกซึ้งขึ้นเกี่ยวกับชีวิตคนพิการ

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวทางสังคมในสื่อสังคมออนไลน์ของคนพิการ แสดงให้เห็นถึงอำนาจทางการเมืองในระดับย่อย (micro-politics) ของคนชายขอบ ที่แสดงการต่อรองกับสังคมได้ แม้ว่าพวกเขาทำในลักษณะต่างคนต่างทำก็ตาม ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่เมื่อมีการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้มข้น เป็นการขยับหรือการยกระดับคุณค่า (value shift) ของความพิการในเรื่อง *ความธรรมดาของความเป็นมนุษย์* ที่ค่อยๆ เข้ามาแทนที่ *ความเป็นสิ่งที่บกพร่องและผิดปกติ* ได้ไม่มากนักน้อย ด้วยเหตุนี้ อำนาจของคนชายขอบในการเมืองระบบย่อย (micro-politics) จึงมีความสำคัญต่อการแก้ปัญหาความเข้าใจเกี่ยวกับความพิการ สื่อสังคมออนไลน์แบบยูทูปสามารถเปิดโอกาสให้คนพิการที่เป็นคนชายขอบมีอำนาจทางการเมืองสื่อสารมากขึ้น และเป็นปัจเจกผู้กระทำการรบกวนสภาพการรับรู้ทั่วไป หรือสะกิดใจเรื่องที่คนในสังคมไม่ตั้งคำถามให้กลายเป็นประเด็นที่น่าสนใจขึ้นมาได้ และสร้างปฏิบัติการทางการเมืองสื่อสารที่ปลูกเมล็ดพันธุ์ (seeds) ไว้บนพื้นที่ทางออนไลน์ ที่สามารถ “ต่อยอด” ไปในพื้นที่ทางสังคมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้

อย่างไรก็ตาม ในการขับเคลื่อนประเด็นความพิการ จำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับ อำนาจทางการเมืองในระดับใหญ่ (macro-politics) ในมิติที่เกี่ยวข้องกับความพิการ ได้แก่ การขับเคลื่อนในระดับโครงสร้างทางสังคมต่างๆ เช่น การสร้างนโยบายเกี่ยวกับความพิการ การสื่อสารเกี่ยวกับความพิการของสื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการ จำเป็นต้องขยับและยกระดับมุมมองที่ว่า *ค่าของความพิการคือความปกติธรรมดาในฐานะความเป็นมนุษย์* ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นจิตสำนึกทางโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญ เพื่อจัดการเกี่ยวกับความพิการได้อย่างครอบคลุมและถาวรทั่ว จึงช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันในการสร้างความเคลื่อนไหวในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ และยังแก้ไขปัญหาคัดแย้งเกี่ยวกับความพิการที่เกิดจากจิตสำนึกโครงสร้างวิธีคิดของสังคมที่ไม่ถูกต้องได้ ช่วยเปิดโอกาสและสร้างสังคมที่เคารพสิทธิให้เห็นคุณค่าของบุคคลในฐานะความเป็นมนุษย์ที่เท่ากัน

เพื่อเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมและโอกาสในสังคมอย่างแท้จริง ซึ่งเมื่อประชาชนและภาคส่วนของสังคม ค่อยๆ มีสำนึกเกี่ยวกับความพิการในทิศทางดังกล่าว จึงยอมเป็นไปได้ที่จะลดความขัดแย้ง รวมถึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับความพิการ และร่วมสร้างสังคมที่พัฒนาได้มากกว่าที่เป็นอยู่

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะต่อผู้เกี่ยวข้อง และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะต่อผู้เกี่ยวข้อง

7.1.1 ข้อเสนอแนะต่อคนพิการและองค์กรคนพิการในการสื่อสารเกี่ยวกับความพิการ

ผลการวิจัยนี้ถือเป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความหมายที่มาจากคนพิการ และพบว่า คนพิการมีความสามารถเป็นผู้กระทำการต่อสู้กับโครงสร้างอำนาจของสังคมได้ในพื้นที่การสื่อสารที่ตนเองทำได้ แม้จะไม่สามารถเกิดผลในทางปฏิบัติได้ในทันที แต่อำนาจของกลุ่มคนพิการ สามารถสร้างประเด็นต่างๆ ในสังคมให้ถูกคิดได้ และอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ทีละเล็กละน้อย ซึ่งการขับเคลื่อนเกี่ยวกับความพิการอาจจำเป็นในการขยับจิตสำนึกและวิธีคิดว่า คนพิการคือคนธรรมดาเช่นเดียวกับคนทั่วไป และความพิการคือความธรรมดาในฐานะของความเป็นมนุษย์ ไม่เฉพาะในพื้นที่ทางการสื่อสารเท่านั้น แต่จำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนในโลกจริงด้วยเช่นกัน

คนพิการและองค์กรคนพิการอาจจำเป็นต้องให้ความสำคัญถึงการสื่อสารที่ชูค่าความเป็นมนุษย์เป็นพื้นฐาน การสื่อสารว่าความพิการเป็นเรื่องควรได้รับการสงเคราะห์หรือบริจาค หรือการชูค่าจนเกินจริง ไม่ใช่ค่านิยมร่วมกันของคนพิการจากการศึกษาครั้งนี้ และอาจเป็นไปได้ที่คนพิการมีทางเลือกที่ใช้วิธีการสื่อสารผ่านเรื่องราวธรรมดาๆ ในชีวิตของตนเอง และประเด็นที่สำคัญควรพยายามสอดแทรกสิ่งที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับคนพิการแฝงอยู่ด้วย เพราะเป็นสิ่งที่มิประโยชน์กับกลุ่มคนพิการในการเคลื่อนไหวทางสังคมต่อไปได้ และคนพิการ

ควรตระหนักว่า ตนเองสามารถมีบทบาทเชิงรุกทางการสื่อสารทั้งในโลกจริงและโลกออนไลน์ได้ และมีปฏิบัติการทางการสื่อสารในการเคลื่อนไหวทางสังคมได้

ในมิติขององค์กรคนพิการ ซึ่งมีหน้าที่สร้างการมีส่วนร่วมในนโยบายเกี่ยวกับความพิการ และระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาชีวิตของคนพิการ แต่ก็อาจมีความจำเป็นที่องค์กรคนพิการต่างๆ ควรมีการสื่อสารที่ส่งเสริมคุณค่าของความเป็นมนุษย์ และชูคุณค่าเรื่องความพิการคือความหลากหลายหนึ่งของมนุษย์ ทำให้สังคมได้เข้าใจความพิการมากขึ้นว่ามีความหลากหลายด้วย เพื่อแทนที่การสื่อสารเรื่องความเวทนาของคนพิการด้วยจุดประสงค์ในการบริจาคเป็นสำคัญ เพราะการสื่อสารนี้อาจตอกย้ำภาพความน่าเวทนาให้ให้ติดตัวคนพิการอยู่ต่อไป ควรเพิ่มเติมมุมมอง “opportunity over charity” หมายถึง การเน้นความสำคัญของการให้โอกาสแก่คนพิการ แทนการให้ความช่วยเหลือที่เน้นการบริจาคทรัพย์หรือสิ่งของ โดยมองคนพิการในระดับที่ต่ำกว่า ในรูปแบบของความยากจนที่รอคอยการสงเคราะห์ วิธีคิดนี้เน้นไปที่การสร้างพื้นที่และโอกาสที่ช่วยให้คนพิการสามารถพัฒนาทักษะ การศึกษา รายได้ โอกาสในการเข้าถึงสิ่งต่างๆ เช่นเดียวกับคนทุกคน เพื่อการพัฒนาตนเองและอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี มีความสุข และมีความมั่นคงที่เกิดขึ้นจากตนเองได้

7.1.2 ข้อเสนอแนะต่อสื่อมวลชน

ผลวิจัยในครั้งนี้ถือเป็นการถอดวิธีการสื่อสารเกี่ยวกับต่อสู้เรื่องความพิการ และพบข้อตกลงเกี่ยวกับความพิการที่สำคัญระหว่างคนพิการในโลกออนไลน์กับคนพิการในโลกจริง กับการสื่อสารบน “คุณค่าของความเป็นมนุษย์” ซึ่งถือเป็นคุณค่าที่สำคัญในการสื่อสารเรื่องความพิการที่มาจากมุมมองคนพิการ เพราะฉะนั้นสื่อมวลชนควรมีปฏิบัติการทางการสื่อสารที่ตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เพื่อลดทอนการกีดกัน การเลือกปฏิบัติ การเหมารวม ด้วยการมองความพิการด้วยค่านิยมชุดเดิม นั่นคืออคติที่รับรู้ความพิการว่าเป็นความบกพร่องและผิดปกติ ทำเนื้อหาในสื่อมวลชนส่วนใหญ่มักยังนำเสนอเนื้อหาที่แสดงความน่าเวทนาของคนพิการ รวมถึงในบางกรณีเชิดชูคนพิการด้วยเงื่อนไขความพิการมากกว่าคุณค่าอื่นๆ

นอกจากนั้น ยังเป็นไปได้ที่องค์กรด้านสื่อมวลชนสามารถเปิดพื้นที่ให้กับ การสื่อสารของคนพิการในพื้นที่สื่อมวลชนมากขึ้น เช่น การทำภาพยนตร์สั้น การผลิตข่าวภาคพลเมืองโดยคนพิการ การผลิตคลิปวิดีโอของคนพิการที่นำเสนอในพื้นที่สื่อมวลชนบนออนไลน์ โดยการสนับสนุนให้คนพิการเป็นผู้ดำเนินเรื่องหลัก ผลิตงานที่ไม่มีความซับซ้อน มีโครงเรื่องและการนำเสนอด้านภาพและเสียงที่เน้นความเรียบง่าย แต่อาจจำเป็นต้องมีการแสดงการต่อสู้เรื่องความไม่เท่าเทียมแฝงไว้ในการนำเสนอ เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยการสื่อสารในสื่อมวลชนเกี่ยวกับความพิการในทิศทางที่คนพิการให้ความสำคัญ และในขณะเดียวกัน มีปฏิบัติการทางการสื่อสารอยู่ในสื่อสังคมออนไลน์ต่างๆ ไปด้วยกัน ช่วยทำให้การขยับเรื่องความพิการเป็นไปในทิศทางที่พัฒนาและก้าวหน้ามากขึ้น ซึ่งจะเกิดประโยชน์ต่อทั้งกลุ่มคนพิการ และทุกคนในสังคม เนื่องจากการสื่อสารเกี่ยวกับความพิการถูกขยับไปข้างหน้า ด้วยการร่วมกันใช้ความหมายเกี่ยวกับความพิการที่แตกต่างกับความหมายเกี่ยวกับความพิการแบบเดิม ที่อาจเป็นรากฐานของการเข้าใจผิดเกี่ยวกับความพิการ ทำให้สังคมยังมีปัญหาขัดแย้งเกี่ยวกับความพิการค่อนข้างมาก

ยิ่งไปกว่านั้น การสื่อสารในสื่อมวลชนควรเปิดมุมมองทางการสื่อสาร วิธีคิดแบบ “social conditions over body conditions” หมายถึง การเน้นความสำคัญของปัจจัยทางสังคมและสภาพแวดล้อมในการสร้างความเท่าเทียม และความเป็นธรรมสำหรับคนพิการ แทนการเน้นเงื่อนไขทางร่างกายของบุคคลที่มีความพิการว่าเป็นปัญหา เพราะความบกพร่องหรือความผิดปกติทางร่างกายไม่ควรเป็นเงื่อนไขในการกำหนดค่าของคน แต่ความสำคัญควรให้กับสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สร้างโอกาสและสภาพแวดล้อมที่ทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงทรัพยากรและบริการที่จำเป็นในการมีชีวิตอยู่ได้เหมือนคนทั่วไป มุมมองนี้ช่วยให้สื่อมวลชนสามารถขยายประเด็นต่างๆ ในการสื่อสารกับสาธารณชน ที่ช่วยการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาด้านสังคมในมิติความพิการ เพื่อให้สังคมก้าวหน้ามากขึ้น

7.1.3 ข้อเสนอแนะต่อประชาชนและภาคส่วนต่างๆ ของสังคม

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการของคนพิการในสื่อสังคมออนไลน์ และพบว่า คนพิการเผชิญกับความไม่เท่าเทียมอยู่มากในแทบทุกมิติ นั้นแสดงว่า มีความจำเป็นที่ภาคประชาชนและภาคส่วนต่างๆ ร่วมกันตระหนัก และเปิดมุมมองต่อความหมายความพิการที่ชูคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ในมุมมองแบบ “diversity over deviance” ซึ่งเป็นทัศนคติของสังคมที่เน้นการส่งเสริมความหลากหลายและความแตกต่างในสังคม โดยการให้ความสำคัญกับการยอมรับและเคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนชายขอบ ที่ควรสำคัญกว่าการมองว่าความพิการคือความเปราะบางหรือความผิดปกติไปจากนิยามหรือมาตรฐานตามสังคม การยอมรับ เคารพ และสนับสนุนความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างหลากหลายในแง่โดยอ้อมส่งผลดีต่อสังคม เพื่อพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้ากว่าที่เป็นอยู่ เช่น ในมิติทางการศึกษา เมื่อมีการคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างหลากหลายในมิติความพิการ มีความเป็นไปได้ที่นโยบายทางการศึกษาจะออกแบบมาให้ระบบสนับสนุนในการศึกษา เช่น โรงเรียน เทคโนโลยี อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียน บุคลากรทางการศึกษา ให้ยึดโยงกับสาระเรื่องความแตกต่างหลากหลาย เป็นคุณค่าของมนุษย์ เป็นต้น

7.2 ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการเพื่อต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับความพิการในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ยูทูบเท่านั้น ดังนั้น ในภูมิทัศน์สื่อที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน คนพิการใช้พื้นที่ทางการสื่อสารที่หลากหลาย การวิจัยครั้งต่อไปจึงอาจขยายขอบเขตเข้าไปศึกษาในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์อื่นๆ ที่มีกลุ่มคนพิการใช้สื่อดังกล่าวอยู่ เช่น TikTok, Facebook, Twitch, Instagram, Pinterest, Line, Tinder ตลอดจนในพื้นที่สื่อสารมวลชน เช่น โทรทัศน์ ภาพยนตร์ วิทยุ ที่มีรายการที่จัดทำโดยคนพิการ และพื้นที่สื่อกิจกรรม เช่น นิทรรศการที่เกี่ยวกับความพิการ ละครเวที ละครสั้น ที่จัดทำโดยคนพิการ เพื่อทำให้เข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารทางความหมายของความพิการในพื้นที่สื่อสารทางสังคมต่างๆ

ประเด็นที่สอง งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาถึงการเล่าเรื่องชีวิตประจำวันของคนพิการเพื่อต่อสู่ทางความหมายในกลุ่มคนพิการทางการเคลื่อนไหว กลุ่มคนพิการทางการเห็น และกลุ่มคนพิการทางการได้ยินเท่านั้น ดังนั้นจึงสมควรที่จะขยายขอบเขตเข้าไปศึกษาในบริบทของคนพิการกลุ่มอื่นๆ ได้แก่ กลุ่มพิการทางเรียนรู้ กลุ่มออทิสติก ที่อาจต้องมีการสื่อสารกับกลุ่มที่ดูแล เช่น สมาชิกในครอบครัวคนพิการ ที่ทำการสื่อสารเกี่ยวกับคนพิการกลุ่มนี้ในพื้นที่ การสื่อสารทางสังคมต่างๆ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กมลยศ พันธุมาศโกมล และสุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2565), “กฎหมายต้นแบบว่าการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์”, *วารสารสหวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 6(1): 106-119.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2552), *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ*, กรุงเทพฯ: ไอเดีย สแควร์.
- กวีพล ศรีหะมงคล และ คณะ (2561), *การพัฒนามาตรการและวิธีทางสังคมในการดูแลผู้พิการในสังคมไทย*, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ (2553), *แนวพินิจใหม่ในสื่อสารศึกษา*, กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- _____. (2554), *สื่อสารมวลชน: ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา*, กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2551), *สายธารนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*, กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- ขจิตขวัฏ กิจวิมล (2564), “ศาสตร์การเล่าเรื่องในสื่อสารศึกษา”, *วารสารศาสตร์*, 14(3): 68-85.
- คณินิจ พรหมนัส และพัชรินทร์ ลาภานันท์ (2560), “การต่อรอง ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันและอำนาจในตลาดชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษาแรงงานเข็นรถรับจ้างขนส่งสินค้าชาวกัมพูชาตลาดโรงเกลือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว”, *Journal of Mekong Society*, 13(3): 151-174.
- ชญานัท ศุภชาลาคัย (2556), *ความใกล้ชิดของความหมายแห่งชีวิต: สังคมวิทยาชีวิตประจำวัน*, กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540), *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*, กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ณัฐจรี สุวรรณภัก (2558), “สังคมวิทยาชีวิตประจำวัน: ‘รอยต่อ-รอยตัด’ แนวทัศน์ทางสังคมวิทยาในงานศึกษาสังคมไทยร่วมสมัย”, *สังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 34(2): 69-99.
- ถนอมนวล หิรัญเทพ (2551), *วาทกรรมความพิการในเรื่องเล่าสมัยใหม่ของไทย*, วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ธนากรณ์ อินทร (2564), “สื่อออนไลน์กับการประจักษ์รูปแบบใหม่: กรณีขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองไทย 2563”, *วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์*, 8(16): 50-74.
- ปกรณ สิงห์สุริยา และวิภาดา อังสุมาลิน (2550), “ทวินิยมในรูปแบบเชิงการแพทย์และรูปแบบเชิงสังคม”, *วารสารวิทยาลัยราชสุดาเพื่อการวิจัยและพัฒนา*, 3(1).
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (2550), *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 61 ก.*, 8-24.
- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์ (2563), “การปฏิรูปกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ”, *บัณฑิตศึกษานิติศาสตร์*, 13(3): 607-624.
- วิศวัส ปัญญาวิศาล (2561), *การต่อสู้ของคนอำนาจน้อยผ่านการพูดปากต่อปากในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษา ความเดือดร้อนบนท้องถนน*, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไวยวุฒิ วุฒิอรรถสาร (2556), “การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของคนรุ่นใหม่ไทย: ภาพยนตร์”, *วารสารราชสุดาเพื่อการวิจัยและพัฒนาคนพิการ*, 8(11): 4-19.
- สมสุข หินวิมาน (2558), *ว่างยังวุ่น: ชนชั้น เพศสภาพ และเวลาว่างของผู้หญิง*, กรุงเทพฯ: พารากราฟ.
- สำนักงาน กสทช. สมาคมสภาคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย (2558), *คู่มือการจัดและผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ*, กรุงเทพฯ: สำนักงาน กสทช.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2546), *เกียรติคุณของประเทศไทยในการดำเนินงานด้านคนพิการ เล่ม 1 รางวัลนานาชาติด้านคนพิการ แฟรงคลิน เดลาโน โรสเวลต์*, กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุธาริน คุณผล (2550), “เรื่องของชีวิตประจำวัน”, *รัฐศาสตร์สาร*, 30(2): 113-146.
- สุธิดา พัฒนศรีวิเชียร (2562), “พลังของสื่อสังคมกับการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่”, *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 27(53): 132-155.
- เสาวนีย์ สีทอง (2556), “สถานภาพและบทบาทตัวละครพิการในนวนิยายร่วมสมัย: ภาพสะท้อนสถานภาพคนพิการในสังคมไทย”, *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 21(37): 297-332.
- อารดา ครุจิต (2560), *โทรทัศน์เพื่อการเข้าถึงของคนพิการ*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อารดา ครุจิต (2562), “สื่อกับโลกาภิวัตน์”, *เอกสารการสอนชุดวิชาสื่อศึกษา*, นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ภาษาอังกฤษ

- Barnes, C. and Mercer, G. (2001), "Disability Culture: Assimilation and Inclusion?", in Albrecht, G. et al. (eds.), *Handbook of Disability Studies*, London: Sage.
- Bogdan, R. and Taylor, S. (2013), "The Exhibition of Humans with Differences for Amusement and Profit", *Policy Studies Journal*, 15(3): 537-550.
- Burgess, J. and Green, J. (2013), *YouTube: Online Video and Participatory Culture*, Chichester: John Wiley & Sons.
- Campbell, J. and Oliver, M. (2013), *Disability Politics: Understanding Our Past, Changing Our Future*, London: Routledge.
- Castells, M. (2015), *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Corbett, J., and Ralph, S. (1994), "Empowering Adults: The Changing Image of Charity-Advertising", *Australian Disability Review*, (1): 5-13.
- De Certeau, M. (1984), *The Practice of Everyday Life*, Berkeley: University of California Press.
- Goggin, G. et al. (2003), *Digital Disability: The Social Construction of Disability in New Media*, Lanham: Rowman & Littlefield.
- Haller, B. et al. (2012), "The Place of News Media Analysis within Canadian Disability Studies", *Canadian Journal of Disability Studies*, 1(2): 43-74.
- Hallsworth, S. (1994), "Understanding New Social Movements", *Sociology Review*, 4(1): 7-15.
- Lefebvre, H. (2014), *The Critique of Everyday Life: The One-Volume Edition*, London: Verso Books.
- Rees, L. et al. (2019), "Media Portrayal of Elite Athletes with Disability-A Systematic Review", *Disability and rehabilitation*, 41(4): 374-381.
- Schweik, S. (2009), *The Ugly Laws*, New York: New York University Press.
- Snyder, S. and Mitchell, D. (2006), *Cultural Locations of Disability*, Chicago: University of Chicago Press.
- Sontag, S. (1978), *Illness as Metaphor*, New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Wright, D. (2011), *Downs: The History of a Disability*, Oxford: Oxford University Press.

สื่อออนไลน์

Feedspot (2022), retrieved 1 August 2023 from https://blog.feedspot.com/disability_youtube_channels/

Ralph, S. and Corbett, J. (1994), "How the Local and Provincial Press in Britain Reported the Relaunch of Mencap: Changing Images of Learning Disabilities", retrieved 1 August 2023 from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED375450.pdf>

Sangiampongsa, P. (2008), "Perceptions on Disability Rights and Disability as a Social Problem", retrieved 1 August 2023 from <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NDJ/article/view/2777>